

بیتالی

مستندات، مطالب و مقالات متناظر با

شعار محوری

هفته پژوهش سال ۱۳۹۲

۱۳۹۰

هر طلبه؛ یک پژوهشگر

۱۳۹۱

گسترش فرهنگ پژوهش

۱۳۹۲

پژوهشگری نوین

فهرست مطالب

- ۳..... روش های پژوهشگری نوین در فضای مجازی
- ۹..... معرفی برخی پایگاه‌های اسلامی موجود در اینترنت
- ۱۰..... کتاب ها و نشریات الکترونیک
- ۱۹..... مبانی جنبش نرم افزاری
- ۲۲..... گامی به سوی بهره‌وری و تحقق جنبش نرم‌افزاری
- ۲۷..... نگرشی نو به مفهوم جنبش نرم افزاری
- ۳۰..... آی اس آی، آری یا خیر؟
- ۳۳..... فروم (تالار گفتگو) چیست ؟
- ۳۴..... سیستم ویدئو کنفرانس چیست؟
- ۳۶..... آسیب‌های علمی و فکری فضای مجازی

روش‌های پژوهشگری نوین در فضای مجازی

منابع اطلاعاتی الکترونیکی

استفاده از رایانه در کتابخانه‌ها، پیش از دهه ۱۹۶۰ آغاز شد و در بخش‌های اداری، امانت کتاب و خرید و دریافت منابع و مواد کتابخانه‌ای به کار رفت. در دهه ۱۹۶۰، کتابخانه کنگره امریکا با استفاده از طرح «مارک»، فهرست‌نویسی رایانه‌ای را آغاز کرد. «مارک»، طرح موفق بود که سبب شد بخش‌های دیگر کتابخانه یعنی بخش پی‌آیندها، مدیریت، تهیه فهرست و نمایه‌ها، امانت بین کتابخانه‌ها و... به تدریج از رایانه استفاده کنند. با ظهور رسانه‌های الکترونیکی پیشرفته در گردآوری و پخش اطلاعات مانند سی‌دی‌رام، دی‌وی‌دی، پایگاه اطلاعاتی و شبکه‌های اطلاع‌رسانی همچون اینترنت، رایانه به بخش ضروری مواد کتابخانه‌ای جهان تبدیل شد. نمونه‌هایی از خدمات رایانه و اینترنت و وب جهانی در حال حاضر عبارتند از:

۱. دسترسی به پایگاه‌ها و شبکه‌های اطلاعاتی و وبسایت افراد، سازمان‌ها، نهادهای ملی، بین‌المللی، دولتی، تجاری، کتابخانه‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقی جهان؛

۲. دسترسی به فهرستگان کتابخانه‌ها و امانت گرفتن منابع کتابخانه‌ای؛

۳. دسترسی به متن کامل مقاله‌های مجله‌های علمی؛

۴. نشر الکترونیکی سریع و ارزان برای محققان، نویسندگان و ناشران؛

۵. آموزش از راه دور، پست الکترونیکی و...؛

۶. دسترسی به مطالب روزنامه‌ها، وقایع مهم و جاری، اطلاعات سیاحتی و تفریحی و... .

۱. پایگاه اطلاعاتی

پایگاه داده‌ها، مجموعه اطلاعات سازمان‌یافته‌ای هستند که بیشتر به شکل الکترونیکی ذخیره و پردازش می‌شود و به همین شکل نیز قابل جست‌وجو و استفاده است. این اطلاعات معمولاً در یک فایل رایانه یا روی سی‌دی‌رام به شکل متنی یا عددی یا هر دو صورت ذخیره می‌شوند. در پایگاه‌های اطلاعاتی چند رسانه‌ای علاوه بر متن، عکس، صوت و تصاویر متحرک نیز ذخیره می‌شود. بسیاری از پایگاه‌های اطلاعاتی همان چکیده‌نامه‌ها، نمایه‌نامه‌ها، کتاب‌شناسی‌ها، راهنماها و دایرةالمعارف‌ها و دیگر منابع مرجع هستند که قبلاً به شکل چاپی منتشر می‌شدند.

سی‌دی‌رام (دیسک فشرده فقط خواندنی) نوعی دیسک فشرده است که قدرت ذخیره مطالب یک یا چند کتاب را دارد. به دلیل روش ذخیره اطلاعات در این دیسک‌ها به آنها «دیسک نوری» هم می‌گویند. هر دیسک می‌تواند تا حدود ۲۵۰ هزار صفحه را ذخیره کند. این اطلاعات غیر قابل تغییر هستند؛ یعنی نمی‌توان مطلبی به آن افزود یا کاست. انواع جدید دیسک‌های فشرده مانند سی‌دی - آردبلیو قابلیت ذخیره بیشتری دارند. گاهی صدها جلد از یک کتاب مرجع مانند

چکیده‌نامه، کتاب‌شناسی، دایرةالمعارف و دیگر متون در یک دیسک فشرده با قیمت کم و کیفیت بالا در اختیار کاربران قرار می‌گیرد. (انوار، ۱۳۸۴، ص ۹۹)

۲. شبکه‌های اطلاعاتی

شبکه عبارت است از مجموعه‌ای از رایانه‌ها که از طریق پیوندهای مخابراتی و ارتباطی با هم متصلند و برای ارتباط با هم از یک قرارداد یا پروتکل پیروی می‌کنند. این قرارداد مشترک برای تبادل اطلاعات است. اکنون بسیاری از مراکز، سازمان‌های فرهنگی، دانشگاهی و تجاری در سراسر دنیا به شبکه‌های ارتباطی متصلند. برخی از آنها مطالب خود را رایگان در اختیار همگان می‌گذارند مانند پایگاه اطلاعاتی «مدلاین» که حاوی میلیون‌ها رکورد اطلاعات پزشکی موجود در کتاب‌خانه ملی امریکاست. پایگاه «اگریس»، «اگریکولا» در حوزه کشاورزی در کتاب‌خانه کنگره امریکا و در ایران نیز پایگاه اطلاعاتی «مرکز اطلاعات و مدارک علمی» اطلاعات مفید را رایگان عرضه می‌کنند، برخلاف شبکه تجاری «دیالوگ» که اطلاعات را می‌فروشد.

۳. اینترنت

اینترنت یا اختصار آن، «نت»، شبکه بزرگ اطلاع‌رسانی جهانی است که از اتصال و ارتباط مجموعه‌ای از شبکه‌های رایانه‌ای کشورهای مختلف جهان به وجود آمده و بر مبنای هم‌گرایی رایانه‌ای و ارتباط تلفنی راه دور طرح‌ریزی شده است. مجموعه رایانه‌های این شبکه برای انتقال داده‌ها و کنترل و هدایت پیام‌ها از قرارداد بین شبکه‌ای (تی‌سی‌پی / آی‌پی) استفاده می‌کنند که به آن بزرگراه اطلاعاتی هم می‌گویند. اینترنت هم در مراکز و نهادهای مختلف و هم در منازل جای خود را یافته است و خدمات زیر را ارائه می‌دهد:

۱. تار گسترده جهانی یا شبکه وب، شبکه‌ای است جهانی و چند رسانه‌ای که نوشته، تصویر، گرافیک، کلام، موسیقی، ویدئو و انیمیشن را ارائه می‌دهد.

۲. گوفر، سیستم سرویس‌دهنده / سرویس‌گیرنده‌ای است که مطالب آن، موضوعی بوده و بر اساس یک پیوستگی منطقی از کلی به جزئی و فرعی منظم شده است و کار جست‌وجو را آسان می‌کند.

۳. انتقال فایل: اتصال یک رایانه را با آرشیو رایانه دیگر ممکن می‌سازد و می‌توان از آن متن، صدا، فیلم و... دریافت

کرد.

۴. دسترسی به اطلاعات از راه دور.

۵. پست الکترونیکی: اکنون سریع‌ترین و ارزان‌ترین خدمات پستی را انجام می‌دهد. تشکیل گروه‌های خبری، کنفرانس‌های الکترونیکی و... نیز در آن اتفاق می‌افتد.

۴. معرفی شبکه‌های اطلاعاتی مفید برای کار مرجع

۱. شبکه‌های کتابداری جهانی مانند شبکه اُسی ال سی و شبکه آرلین در سطح ملی و جهانی به متقاضیان خود به خصوص کتاب‌خانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی خدمت ارائه می‌دهند. شبکه غیر انتفاعی اُسی ال سی، بیش از همه عضو دارد و تا سال ۲۰۰۳ تعداد ۴۳۵۵۹ کتاب‌خانه بزرگ و کوچک دنیا در ۸۶ کشور در آن عضو بودند. این شبکه تاکنون برخی از آثار نویسندگان امریکا را در شبکه نت ارائه داده است.

۲. شبکه اطلاع‌رسانی تجاری مانند دیالوگ تاکنون بزرگ‌ترین ناشر و فروشنده منابع اطلاعاتی الکترونیکی شناخته شده است. این شبکه بیش از ۸۰۰ میلیون رکورد را در موضوعات مختلف در خود جای داده و در ماه بیش از ۷۰۰ هزار جست‌وجوگر دارد که بیش از ۱۷ میلیون صفحه را مشاهده می‌کنند. (همان، ص ۱۰۲)

سایت کتاب‌خانه تحقیقاتی جهان

از جمله این سایت‌ها، سایت کتاب‌خانه کنگره امریکا است که خود دارای پیوند به سایت کتاب‌خانه‌های دیگر است. نمونه دیگر، «ویرچوال لایبرری» است که بهترین سایت‌های شبکه وب را به روش موضوعی طبقه‌بندی کرده است. سایت «د لایبرری این د اسکای»، سایتی است برای آموزگاران، دانش‌آموزان، پدران و مادران که پاسخ‌گوی سؤالات مراجعان درباره مسائل تربیتی و آموزشی است. بسیاری از کتاب‌خانه‌های دانشگاهی در همین ردیف قرار می‌گیرند.

سایت‌های مرجع عمومی در اینترنت

این سایت‌ها بیشتر پاسخ‌گوی سؤالات مرجع ساده هستند، مانند «اسک جیوز» که جواب سؤال را با سؤال می‌دهد. در حالی که جواب در سؤال دوم هست. مثلاً می‌پرسد پایتخت کشور ایران کجاست؟ می‌گوید: تهران پایتخت کدام کشور است؟ در سایت مرجع «یاهو» از طریق تنظیم مرتب اطلاعات و جست‌وجوگری از کلی و عام به موضوعات خاص و فرعی هدایت می‌شویم و به پیوندهای بی‌شماری رهنمون می‌شویم. از طریق این سایت می‌توان به منابع مرجع مانند دایرةالمعارف‌ها، فرهنگ‌های زبان، کلمات اختصاری و امثال آن دست یافت. نمونه دیگر مراجع تجاری در اینترنت، «الکترونیک لایبرری» است که مقاله‌های مجله‌ها و روزنامه‌ها را ذخیره می‌کند و متن کامل آنها را ارائه می‌دهد.

سایت‌های آموزشی

این‌گونه سایت‌ها فراوان هستند که برای پاسخ به سؤالات تعبیه شده‌اند. از بهترین سایت‌های رایگان آموزشی، سایت مؤسسه تکنولوژی «اسیتونس» است. اطلاعات این سایت به نه موضوع کلی و سپس به موضوع‌های فرعی طبقه‌بندی شده است. این

سایت، فهرستی نیز از سایت‌های متخصصان همان زمینه‌ها را ارائه می‌دهد که می‌توانند پاسخ‌گوی سؤال باشند. موضوع‌ها در این سایت عبارتند از: اقتصاد و بازاریابی، ادبیات، منابع مرجع، کالج‌ها و دانشگاه‌ها، متخصصان، علوم رایانه‌ای و اینترنت، بهداشت (پزشکی، علوم محض و کاربردی).

سایت‌های دیگری هم در اینترنت هست که محققان و دانشجویان را در مراحل مختلف یک پژوهش و نوشتن مقاله‌های علمی و پایان‌نامه‌ها، راهنمایی می‌کنند. از نمونه این سایت‌ها «اینفو زون» (Info zone) است که مراحل روش تحقیق را ارائه می‌دهد یا سایت «ریسرچ پیپر» Research paper ایده‌های تحقیقی را در خود جای داده است. روزنامه‌ها، مجله‌ها و کتاب‌ها در اینترنت

بسیاری از روزنامه‌های معتبر جهان در شبکه اینترنت وجود دارد و مطالب مندرج در آن را می‌توان به رایگان خواند. در عین حال، مجلات علمی - تخصصی دارای هزینه هستند. از طریق شبکه‌های اسی ال سی و آرلین می‌توان به آرشیو مجله‌های علمی دست یافت.

گاهی متن کامل کتاب‌ها به خصوص کتاب‌هایی که تاریخ‌کپی‌رایت آنها گذشته است، در نت قرار می‌گیرد. نمونه این شبکه‌ها، کتاب‌خانه نت است که متن بسیاری از کتاب‌های کلاسیک و معاصر را دارد. کتاب‌خانه واتیکان هم کتاب‌های چاپی هم خطی دارد. ناشران بزرگ مثل گوتنبرگ و رندم هاوس هم دست به چاپ الکترونیکی کتاب‌ها زده‌اند. (همان، ص ۱۱۱) ۵. بازیابی اطلاعات از طریق یوزنت

امکانات و ویژگی‌های اینترنت، محیطی فعال برای ارتباط افراد در سطوح مختلف سنی و ذوقی و مراتب مختلف علمی، فرهنگی و اجتماعی پدید آورده و آنها را از طریق یوزنت که بزرگ‌ترین شبکه گروه‌های خبری عمومی امریکا است، به هم نزدیک کرده است. افراد هم‌ذوق و هم‌فکر در گروه‌های کوچک و بزرگ گرد هم می‌آیند تا در موضوعات تخصصی یا غیر تخصصی با هم گفت‌وگو و تبادل نظر کنند. تشکیل گروه‌های خبری، فهرست‌های پستی یا لیست سرور، اتاق‌های گفت‌وگو، سیستم تابلوی اعلانات و مانند آن، امکان اطلاع‌رسانی را گسترش داده است. متخصصان رشته‌های مختلف می‌توانند کنفرانس‌های الکترونیکی را از این طریق تشکیل دهند و افراد هم‌سو را بیابند.

یکی از این سایت‌ها، «دژاکوم» است. کسی که می‌خواهد پیام‌های مناسب ذوق، حرفه و تخصص خود را دریافت کند، باید عضو فهرست پستی شود تا پیام‌های زاید از طریق این سیستم قبل از رسیدن به او حذف شود. در اتاق‌های گفت‌وگو، افراد از طریق اینترنت و با استفاده از گوشی‌های متصل به رایانه می‌توانند با هم گفت‌وگو کنند. یکی از سایت‌های مورد استفاده «پاهو» است که در آن، دو تا ده نفر هم‌زمان با هم می‌توانند صحبت کنند.

۶. ابزارهای جست‌وجو در اینترنت

چگونه می‌توان در زمانی کوتاه، مطالب مورد نیاز خود را بازیابی کرد؟ لازم است ابتدا ابزارهای جست‌وجو و سپس نوع روش جست‌وجو را به خوبی بشناسیم. هر یک از ابزارهای جست‌وجو ویژگی‌هایی دارند که برای پاسخ‌گویی به نوعی از پرسش‌ها مفید است. این ویژگی‌ها عبارتند از: داشتن امکانات مختلف برای جست‌وجو و بازیابی مطالب، امکان جست‌وجو به زبان‌های مختلف، کمیت و کیفیت مطالب ذخیره شده و از همه مهم‌تر، سرعت و کارایی. چند نمونه از این ابزارها عبارتند از:

۱. یاهو: برای جست‌وجوی موضوع کلی و جامع بر دیگر ابزارها برتری دارد. بهترین سایت‌ها با این ابزار پیوند دارد و از روش جست‌وجوی کلیدواژه‌ای و موضوعی می‌توان استفاده کرد و پاسخ سریع و دقیق گرفت.

۲. آلتا ویستا: از ابزارهای پاسخ‌یاب سودمند برای پرسش‌های دقیق و کوتاه است که جوابی روشن و مختصر می‌دهد. جست‌وجو به بیست و پنج زبان زنده دنیا است.

۳. گوگل: این ابزار بسیار کارآمد، دقیق و سریع است. این ابزار می‌تواند به سرعت میلیون‌ها صفحه شبکه وب و آدرس سایت‌ها را جست‌وجو کند. مطالب ذخیره شده در گوگل به پانزده زبان زنده دنیا است که یکی از آنها فارسی است.

۴. فست (Fast): با داشتن بیش از ۳۰۰ میلیون سایت یکی از بزرگترین ابزارهای جست‌وجو محسوب می‌شود.

۵. هات بات (Hot Bot): بخشی از ابزار جست‌وجوی لای کاس (LYCOS) است که برای پرسش‌های پیچیده و تخصصی مفید است.

۶. نوردرن لایت (Northern Light): موضوع‌های عام و کلی و تخصصی را جست‌وجو کند. با ابزارهای جست‌وجوی تخصصی غیر رایگان که به مجله‌های علمی و کتاب‌ها دسترسی دارند، ارتباط برقرار می‌کند و متن کامل مقاله‌ای از آن مجله‌ها را ارائه می‌دهد.

۷. ابزار جست‌وجوی گ (Go): مناسب‌ترین ابزار جست‌وجو برای پاسخ به سؤالات مربوط به وقایع جاری با روش جست‌وجوی کلیدواژه‌ای است.

۸. ابزار جست‌وجوی دیالوگ: می‌تواند در یک زمان جست‌وجو را فقط به تعدادی از پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی محدود کند و نتیجه را که بسیار دقیق و تخصصی است، به پژوهشگر ارائه دهد.

بعضی از ابزارها می‌توانند از نتایج جست‌وجوی ابزارهای دیگر استفاده کنند و با حذف مطالب تکراری، نتیجه جست‌وجو را ارائه دهند مثل کپرنیک که از یاهو و آلتا ویستا کمک می‌گیرد.

۷. جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی و اینترنت

در کتاب‌خانه‌ها، بروشورهای راهنمای استفاده از رایانه برای دستیابی به فهرست مواد و منابع کتاب‌خانه در اختیار مراجعه‌کنندگان قرار می‌گیرد. در این بروشورها، روش بازیابی اطلاعات کتاب‌شناختی ذکر شده است و جست‌وجوگر می‌تواند از طریق نام نویسنده اثر، عنوان، موضوع و نوع اثر، کلیدواژه مطالب مورد نیاز را پیدا کند.

کارآمدترین راه جست‌وجو در شبکه وب، دانستن نشانی، صفحات وب یا سایتی است که پاسخ‌گوی موضوع سؤال است.

مثلاً برای کسی که دنبال مطالب آماری درباره اقتصاد کاناداست، سایت آمار کانادا، پاسخ‌گوی سؤال اوست. روش جست‌وجو از طریق عملگر منطقی بول برای جست‌وجوی سؤال‌های پیچیده و تخصصی کارآمد است. در این روش از طریق واژه‌های and و or و not می‌توان دایره جست‌وجو را محدود یا وسیع‌تر و کلی‌تر کرد. واژه and بین دو واژه را پیوند می‌دهد. اگر یکی نباشد، دیگری را هم نمی‌یابد. حرفی نفی not جست‌وجو را محدود می‌کند و or شمول منطقی است و جست‌وجو را گسترده می‌کند.

۸. ارزیابی پایگاه‌ها و منابع اطلاع‌رسانی الکترونیکی

کم و بیش شبیه ارزیابی مأخذ و مرجع‌های چاپی است. انتخاب درست منابع الکترونیکی، مستلزم مطالعه، نقد و بررسی متخصصان آشنا به این منابع است. یکی از راه‌های مفید ارزیابی، مطالعه صفحه آغازین سایت است که توجه به علائم اختصاری و نشانه‌های سایت، نوع سایت و هدف مؤسسه پدیدآورنده را مشخص می‌کند؛ مثلاً کلمه اختصاری edu که مخفف education است، نشان از آموزشی بودن سایت دارد.

در انتخاب منابع و پایگاه‌های الکترونیک، سطح معلومات استفاده‌کنندگان و تناسب آنها با نوع کتاب‌خانه (دانشگاهی، عمومی، تخصصی) را باید در نظر داشت. نکته دیگر آنکه جست‌وجو و ارزیابی مطالب در آن پایگاه‌ها آسان باشد. امکان جست‌وجو از طریق عملگر منطقی، کلیدواژه‌ای، داشتن نمایه‌ها و اصطلاح‌نامه، تنظیم منطقی مطالب ذخیره شده، داشتن ارتباط با سایت‌های دیگر، ارجاعات مفید و لازم و فواصل کوتاه تجدید نظر موضوعات در آن، همه از مزایای یک پایگاه اطلاع‌رسانی است.

منابع الکترونیکی چند رسانه‌ای مانند دایرةالمعارف‌های چند رسانه‌ای باید بررسی شوند که رسانه‌ها (صوت، فیلم، تصویر و...) از کیفیت خوب رسانه‌های دیداری و شنیداری برخوردار و هر کدام از رسانه‌ها، ارتباط منطقی و هماهنگ با مطالب متن داشته باشند و بتوانند به درک بهتر مطالب متن کمک کنند.

معرفی برخی پایگاه‌های اسلامی موجود در اینترنت

۱. پایگاه قرآن کریم <http://www.holyquran.net>
۲. شبکه قرآن <http://www.quran.net/quran.htm>
۳. معجم المفهرس قرآن کریم <http://www.۲۱۶.۷۱.۵۹.۲۲۴/prog.htm>
۴. پایگاه حوزه <http://www.hawzah.net>
۵. شبکه آل البيت <http://www.al-shia.com>
۶. پایگاه اسلام <http://www.al-islam.org>
۷. پایگاه رافد <http://www.rafed.net>
۸. موسسه دارالحدیث <http://www.hadith.net>
۹. پایگاه امام علی (ع) <http://www.imamali.net>
۱۰. پایگاه الکوثر <http://www.alkowthar.com>
۱۱. دانشگاه اسلامی <http://www.uofislam.org>
۱۲. مکتبه الغدير <http://www.۲۱۶.۷۱.۵۹.۲۲۴>
۱۳. شبکه بلاغ <http://www.balagh.net>
۱۴. پایگاه شیعه <http://www.shia.org>
۱۵. شبکه امام رضا <http://www.emamreza.net>
۱۶. پایگاه النجات <http://www.annejat.com>
۱۷. شبکه دانا فجر <http://www.danafajr.com>
۱۸. پایگاه راهنمای شیعه <http://www.aldalee.org>
۱۹. پایگاه‌های شیعی <http://www.shiaink.org>
۲۰. پایگاه نور الاسلام <http://www.jaffari.org>
۲۱. پایگاه الكتاب <http://www.almasder.domainvalet.com/index1>
۲۲. پایگاه غدیر <http://www.ghadeer.org/main.htm>
۲۳. پایگاه شهدا <http://www.sobh.org>
۲۴. اسلام <http://www.isk\la.usa.com>
۲۵. راهنمای پایگاه‌های شیعه <http://www.shiasearch.net>
۲۶. پایگاه اطلاع‌رسانی سراسری اسلامی پارسا
<http://www.islamicdatabank.com>
۲۷. پایگاه فقه اسلامی <http://www.islamicfegh.org>
۲۸. پایگاه محدث <http://www.muaddith.org>

کتاب‌ها و نشریات الکترونیک

(آشنایی، قابلیت‌ها و آسیب‌شناسی)

مقدمه

با وجود اینکه بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند کتاب‌های چاپی همواره جایگاه خود را در میان خوانندگان و کتابخانه‌ها حفظ می‌کنند و ناشران همچنان فعالیت‌های خود را به نشر کتاب‌های چاپی معطوف خواهند کرد، شواهدی نیز مبتنی بر تمایل روزافزون ناشران برای عرضه کتاب‌های خود در قالب الکترونیکی از طریق محیط وب دیده می‌شود. از یک سو هزینه کمتر انتشار کتاب‌های الکترونیکی نسبت به شکل چاپی، انعطاف‌پذیری و سرعت بیشتر برای روزآمدسازی و انتشار ویرایش‌های جدید، سهولت فروش، توزیع و خرید کتاب‌های الکترونیکی از طریق اینترنت، و از سوی دیگر افزایش روزافزون تعداد استفاده‌کنندگان از اینترنت و خوانندگانی که تمایل دارند از طریق کامپیوتر، کتاب مورد نظر خود را پیدا و آن را مطالعه کنند، از مهم‌ترین عوامل انتخاب سیاست نشر اینترنتی از سوی برخی ناشران به شمار می‌آیند.

در بسیاری موارد، دسترسی به کتاب‌های موجود الکترونیکی از طریق وب، مستلزم پرداخت هزینه تعیین شده از سوی ناشران است.

نشر الکترونیک

به فرایند تولید و انتشار اطلاعات (اثر) از طریق ابزارهای الکترونیکی گفته می‌شود و شامل کتب الکترونیک، خبرنامه الکترونیکی، لوح‌های چند رسانه‌ای، نشریات الکترونیکی، سیستم‌های تابلو اعلانات الکترونیک و گروه‌های بحث و سوال و جواب در اینترنت و ... می‌شود. در این نوع نشر نویسنده می‌تواند ناشر هم باشد.

نشر الکترونیکی پس از رواج، تحولی بنیادین در نشر ایجاد کرد، زیرا تقسیم کار و تخصص‌ها را به هم زد. در شکل، فضا مناسبات محیط کار دگرگونی به بار آورد. از طول و عرض موسسات نشر کاست. فاصله جغرافیایی را از میان برداشت و هزینه‌ها را کاهش داد و از وابستگی نشر به تخصص دیگر کم کرد. ابزارها و دستگاه‌های اصلی که در نشر الکترونیکی به کار می‌رود بسیار معدود و عبارتند از:

- رایانه شخصی (برای حروف‌نگاری، پردازش و اطلاع‌یابی)
- چاپگر (برای ثبت کردن نوشتار و نقش بر کاغذ یا تلق)
- پویشگر (Scanner) (برای انتقال تصاویر و شکل به محیط رایانه)

- نرم افزار (برای استفاده در حروف نگاری، طراحی، صفحه آرائی، ویرایش، پردازش و ...)

انواع نشر الکترونیک

انواع خروجی در نشر الکترونیک را می توان به سه شکل زیر تقسیم بندی کرد:

۱- چاپی: روزنامه، کتاب، بروشور، کارت ویزیت و... توسط نرم افزاری که برای طراحی و نشر به کار می رود، صفحه آرائی شده، سپس صرفاً نسخه چاپی آن پرینت گرفته می شود بدون اینکه خروجی آن به صورت الکترونیک مثلاً در وب سایتی منتشر شود. این همان روشی است که اصطلاحاً به آن «نشر رومیزی» می گویند. در نشر رومیزی بسیاری از مراحل و فرایندهای نشر معمولی از قبیل حروف چینی و صحافی توسط یک رایانه انجام می شود. تفاوت نشر رومیزی با نشر الکترونیک در برونداد آنهاست. برونداد نشر الکترونیک به شکل الکترونیک بوده حال آن که برونداد نشر رومیزی بیشتر در تهیه مطالب چاپی سنتی استفاده می شود. نشر رومیزی نه تنها به معنای حذف حروفچینی به شیوه های قدیمی است بلکه در معنای کامل خود به معنای حذف مرحله لیتوگرافی نیز هست.

نشر رومیزی، کار چاپ و انتشارات را کوچک و روی یک میز کار جمع کرده است. با امکانات نشر رومیزی می توان اثری را نوشت، اطلاعات آن را با منابع اطلاعاتی کنترل کرد و از صحت املاي کلمات اطمینان یافت. متن را صفحه آرائی و صفحه بندی کرد، تصویرها و نمودارها را حتی به صورت چند رنگ طراحی کرد، نمونه گرفت و تکثیر کرد و همه این کارها در اتاق کوچکی روی یک میز بدون رفت و آمد انجام می شود.

۲- الکترونیک: یکی از انواع خروجی کار از جمله کتاب، بروشور، مجله، روزنامه و... به صورت الکترونیک است. یعنی دیگر قرار نیست که به صورت چاپی نیز منتشر شود. نشر صرفاً الکترونیک در سیر تحول وب دستخوش تغییراتی شده است و انواع مختلفی دارد:

الف) سی دی یا دی وی دی: محمل های دیجیتالی نظیر «دیسک فشرده»، «دیسک فشرده دیجیتالی» که می توانند در قالب و فرمت های HTML، PDF و حتی مولتی مدیا عرضه شود.

ب) مبتنی بر وب: در سال های اخیر، برخی ناشران علاوه بر لوح فشرده، انتشارات خود را از طریق شبکه جهانی وب در محیطی فراگیرتر، ارزان تر و با قابلیت های فرامتنی در دسترس طیف وسیعی از خوانندگان قرار می دهند.

ج) نشر چند رسانه ای: که بر اساس بهره گیری از انواع محتواها شامل متن، صدا، تصویر و ویدئو است که در اینترنت قرار گرفته و یا در قالب سی دی عرضه می شود.

پادکست یا همان فایل های صوتی که به صورت برنامه های رادیویی در اینترنت منتشر می شود نیز در این گونه از نشر الکترونیک می گنجد.

د) نشر مبتنی بر ایمیل: که از آن به عنوان خبرنامه الکترونیک هم نام می برند.

ه) نشر مبتنی بر تلفن همراه: معرفی خدمات، کتاب، نشریات و سایر محتواها می تواند توسط نرم افزاری در بستر

«تلفن همراه» عرضه شود.

و) نشر ۲: زمانی که بحث دوسویه و تعاملی شدن و حضور پررنگ کاربران به عنوان تولید کنندگان جدید محتوا در وب مطرح شد با اصطلاح جدیدتری از نشر الکترونیک مواجه شدیم که از آن به عنوان «نشر ۲» یاد می‌کنند. این همان اصطلاحی است که با پدید آمدن وب ۲ به وجود آمده است. در وب ۲ سخن فراتر از دسترسی است و به دنبال جلب مشارکت کاربران برای تولید محتوا هستیم. یعنی امروزه با سایت‌های کاربرمحور مواجه شده ایم که کاربران برای نشر متن، تصویر، صوت و فیلم مشارکت می‌کنند. در وب ۲ سخن از رسانه‌های اجتماعی، روزنامه‌نگاری شهروندی، برچسب، وبلاگ، پادکست، به اشتراک‌گذاری فایل، نرم افزارهای مشارکتی یا مبتنی بر همکاری (ویکی‌ها) و انواع رسانه‌های اجتماعی (میکروبلگ‌ها، کامیونیتی‌های محتوایی) است.

۳- الکترونیک و کاغذی: در این نشر علاوه بر انتشار چاپی نشریه، روزنامه، مجله، بروشور و انواع گزارش‌ها تمام محتوا به صورت الکترونیک هم عرضه می‌شود. محتوای الکترونیک این نوع نشر می‌تواند در قالب‌های متنی و تصویری باشد.

کتاب الکترونیک

امروزه، کتاب‌های الکترونیکی به واقعیت پیوسته‌اند و قطعاً بخشی از آینده منابع کتابخانه‌ای را تشکیل می‌دهند. کتاب الکترونیکی به خودی خود و در شکل ظاهری، وسیله‌ای کوچک و قابل حمل برای نگه‌داری و نمایش اطلاعات است. اما امروزه، کتاب‌های الکترونیکی چنان امکاناتی را در اختیار کاربر می‌گذارند که دیگر نمی‌توان آنها را فقط «کتاب‌هایی نوظهور» دانست، بلکه این کتاب‌ها به عنوان فناوری آموزشی نیز بسیار مفید هستند.

کتاب الکترونیکی چیست؟

کتاب الکترونیکی را به طور ساده می‌توان این گونه تعریف کرد: «ذخیره اطلاعات یک کتاب در قالب دیجیتال به صورتی که بتوان آن را بر روی صفحه کامپیوتر مشاهده کرد.» کتاب‌های الکترونیکی را می‌توان روی محمل‌های دیجیتالی نظیر دیسک فشرده، دیسک فشرده دیجیتالی، شبکه جهانی وب و جز آن منتشر کرد. در سال‌های اخیر، ناشران منابع مرجع سعی کرده‌اند تا علاوه بر لوح فشرده، انتشارات خود را از طریق شبکه جهانی وب در محیطی فراگیرتر، ارزان‌تر، و با قابلیت‌های چند رسانه‌ای و فرامتنی در دسترس طیف وسیعی از خوانندگان قرار دهند.

کتاب‌های الکترونیکی ویژگی‌هایی دارند که با استفاده از آنها، نه تنها در وقت و زمان صرفه جویی می‌شود، بلکه باعث شکوفایی خلاقیت‌های کاربر یا خواننده نیز می‌شود. به طور نمونه می‌توان اندازه و نوع قلم و رنگ را در بخش‌های مورد نظر تغییر داد. همچنین، بسیاری از کتاب‌های الکترونیکی به ابزارهایی مجهز شده‌اند که به کاربران امکان می‌دهند که

زیر پاراگراف های مورد نظر خود خط بکشند و یا نکاتی را در حاشیه متن اصلی یادداشت کنند. این ابزار برای محقق یا دانشجویی که قصد دارد بدون از میان بردن یک نسخه چاپی کتاب، مطالب اصلی و کلیدی آن را بیرون بکشد جالب است. به علاوه می توان صفحات مورد نظر را در کتاب های الکترونیکی به سادگی و مثلاً با فشار یک کلید برای مراجعات بعدی نشانه گذاری کرد.

انواع کتاب های الکترونیکی

کتاب های الکترونیکی، با توجه به ویژگی ها، امکانات و کاربردهایشان به گروه های زیر تقسیم می شوند:

- ۱- کتاب های الکترونیکی فقط متن: در این دسته، کتاب های الکترونیکی فقط شامل اطلاعات متنی هستند و هیچ گونه تصویر، نمودار و جز آن را شامل نمی شوند.
- ۲- کتاب های الکترونیکی دارای تصاویر اسکن شده: در کنار اطلاعات متنی، تعدادی تصویر اسکن شده نیز وجود دارد.
- ۳- کتاب های الکترونیکی با تصاویر متحرک: در کنار اطلاعات متنی، تعدادی تصویر انیمیشن و یا قطعاتی از فیلم نیز وجود دارد.
- ۴- کتاب های الکترونیکی سخنگو: این دسته کتاب های الکترونیکی با استفاده از امکانات صوتی و الکترونیکی تا حدی با کاربر رابطه برقرار می کنند.
- ۵- کتاب های الکترونیکی چند رسانه ای: در این دسته از کتاب های الکترونیکی یک رابطه چند رسانه ای و دو سویه میان کتاب و خواننده برقرار می شود. این دسته کاملاً با کتاب های سنتی و چاپی متفاوت اند و امکانات کمکی برای جستجو و تحقیق در آنها در نظر گرفته شده است.
- ۶- کتاب های الکترونیکی در محیط وب: بیشتر در قالب PDF, HTML, و یا متن ساده در دسترس قرار می گیرند. برای مطالعه برخی کتاب های الکترونیکی باید همه متن کتاب ها را به رایانه شخصی خود انتقال داد و یا صفحه یا فصل آنها را مطالعه کرد.

مهم ترین مزایای نشر کتاب در محیط وب از نظر ناشران

- ۱- کاهش هزینه های تولید و چاپ کتاب: انتشار فقط یک نسخه از کتاب های الکترونیکی در محیط وب و دسترسی همزمان همه خوانندگان به آن، موجب می شود تا برخلاف کتاب های چاپی نیاز به انتشار شمارگانی بالا از یک کتاب نباشد. البته تهیه و قرارداد دادن یک کتاب الکترونیکی در محیط وب دارای هزینه های جانبی برای ناشران نظیر ثبت حوزه، خرید فضا در محیط وب، طراحی گرافیکی، حفظ و نگه داری سایت، نوشتن برنامه جستجو و پایگاه اطلاعاتی،

ورود اطلاعات، خرید تجهیزات کامپیوتری و شبکه و موارد دیگر است، ولی بسیاری از امکانات و تجهیزات فوق می‌توانند در نشر کتاب های الکترونیکی دیگر نیز استفاده شوند و در واقع فقط یک بار ناشر هزینه می‌کنند.

۲- **عدم نیاز به فضای فیزیکی برای انبار کردن کتاب:** یکی از مشکلاتی که ممکن است ناشران با آن روبه‌رو شوند، انبار کردن کتاب ها قبل از توزیع و نیز نگه داری نسخه های اضافی است. نشر کتاب در قالب الکترونیکی نیاز به فضای فیزیکی برای انبار کردن کتاب ندارد، زیرا همه اطلاعات در قالب دیجیتال ذخیره می‌شود. علاوه بر این، اگر محیط نگه داری کتاب ها از شرایط مناسبی نظیر رطوبت، گرما، نور و جز آن برخوردار نباشد، به نسخ چاپی به مرور زمان آسیب خواهد رسید. ولی کیفیت اطلاعات دیجیتال همواره یکسان می‌ماند.

۳- **عدم نیاز به توزیع و ارسال کتاب به نقاط دیگر:** یکی از مشکلاتی که ناشران به ویژه در کشور ما با آن روبه‌رو هستند، عدم توزیع سریع، مناسب و کم هزینه کتاب ها در شهرهای مختلف است. کتاب های الکترونیکی نیاز به توزیع و یا ارسال به نقاط دیگر ندارند، اما باید به نحو مناسبی خوانندگان را از انتشار آنها مطلع ساخت. چنین فرایندی می‌تواند از طریق مطبوعات، سایت وب، پست الکترونیکی، و تبلیغات چاپی انجام شود. به تعبیر دیگر کتاب های الکترونیکی را نمی‌توان در پشت ویتترین کتاب فروشی ها نمایش داد.

۴- **عدم برگشت کتاب از سوی کتاب فروشان به دلایل مختلف:** از آنجا که تنها یک نسخه از کتاب الکترونیکی تولید می‌شود و در محیط وب در دسترس قرار می‌گیرد، ناشران هیچ‌گاه با مشکل برگشت کتاب از سوی فروشان و توزیع کنندگان روبه‌رو نخواهند شد.

۵- **جلوگیری از تمام شدن نسخه های چاپی:** یکی از مشکلاتی که خوانندگان به ویژه برای خرید کتاب های مرجع پر استفاده و کمیاب با آن روبه‌رو هستند، دسترسی به آثاری است که همه نسخه های چاپی آنها در بازار نشر به فروش رفته و ناشر به دلایل مختلف دیگر اقدام به انتشار چاپهای جدید از آن نکرده است. به این گونه کتاب ها اصطلاحاً کتاب های خارج از چاپ می‌گویند. نشر کتاب در محیط وب این فرصت را به ناشران می‌دهد که هیچ‌گاه با مشکل به اتمام رسیدن نسخه های چاپی روبه‌رو نشوند و خوانندگان همواره بتوانند برای خرید کتاب مورد نظر اقدام کنند.

۶- **زمان کم برای تکثیر اثر**

۷- **امکان دریافت سریع نقدها و بازخوردها**

۸- **امکان طبقه بندی بر اساس خواننده**

۹- **فرصت بیشتر برای انتشار عناوین بیشتر و آثار الکترونیکی:** تولید فقط یک نسخه کتاب در قالب الکترونیکی، دسترسی تعداد زیادی از خوانندگان به یک نسخه از کتاب به طور همزمان، و موارد دیگر منجر به کاهش هزینه تولید کتاب می‌شود و بدین ترتیب ناشران فرصت بیشتری پیدا می‌کنند تا به انتشار عناوین بیشتری از کتابهای ویژه در زمینه های تخصصی بپردازند. به عبارت دیگر امروزه دیده می‌شود که بیشتر ناشران خصوصی، به دلیل محدودیت های

مالی تمایل دارند عناوینی را که مخاطبان بیشتری دارند به چاپ برسانند تا سود بیشتری کسب نمایند، نشر الکترونیکی در محیط وب تا حدودی می‌تواند ناشران را به سوی انتشار کتابهای تخصصی یا متعلق به نویسندگان ناشناخته سوق دهد.

ارزشهای افزوده نشر کتاب در محیط وب

فرآیندهایی که ارزشهای جدیدی به نشر کتاب در محیط وب می‌افزایند، عبارت‌اند از:

- ۱- **دسترسی همزمان به نسخه‌ای واحد از کتاب الکترونیکی:** محیط وب این امکان را در اختیار ناشران و نویسندگان قرار می‌دهد تا بتوانند نسخه‌ای واحد از کتاب‌های خود را به طور همزمان در دسترس تعداد بی‌شماری از خوانندگان قرار دهند و بدین ترتیب در هزینه‌های گزاف چاپ، صحافی، و توزیع کتاب با شمارگان بالا صرفه‌جویی کنند.
- ۲- **افزودن اطلاعات چند رسانه‌ای:** محیط وب، این امکان را می‌دهد تا به راحتی علاوه بر متن، صوت، تصویر، و ویدئو نیز در کتاب‌های الکترونیکی گنجانده شود. در دنیای چاپی فقط می‌توان عکسهای رنگی یا سیاه و سفید را به کتاب اضافه کرد و امکان استفاده از صوت، انیمیشن، و ویدئو به عنوان بخشی از کتاب و یا اطلاعات تکمیلی به منظور تفهیم هر چه بهتر مفاهیم وجود ندارد.
- ۳- **امکانات جستجوی اطلاعات:** از طریق دیجیتالی کردن متن یک کتاب، می‌توان امکانات جستجوی مختلفی را برای کاوش یک یا چند کلیدواژه در متن کامل کتاب و یا در فصل و صفحه‌ای مشخص پیش‌بینی کرد. اگر چه، تنها نمایه‌چاپی در انتهای کتاب برای دسترسی به موضوعات مورد نظر بسیار ارزشمند است، ولی تهیه نمایه مناسب و کارآمد نیاز به صرف هزینه از سوی ناشر و بهره‌گیری از نمایه‌سازان متخصص و حرفه‌ای دارد. ناشران می‌توانند از یک برنامه جستجو که از خصوصیات و امکانات کاوش مناسب برخوردار باشد، به عنوان ابزار جایگزین نمایه کتاب برای جستجوی اطلاعات در کتاب‌های الکترونیکی استفاده کنند.
- ۴- **انعطاف‌پذیری بیشتر برای اصلاح و یا انتشار ویرایش جدید:** محیط وب به ناشران و نویسندگان امکان می‌دهد تا به سرعت، حتی چند هفته پس از انتشار یک کتاب به اصلاح یا انتشار ویرایشهای جدید اثر مورد نظر پردازند. انجام چنین فرایندی در محیط الکترونیکی بسیار سریع و کم هزینه است، زیرا در بیشتر مواقع بخش کمی از کتاب بازننگری می‌شود.

معایب و مشکلات نشر الکترونیک

- محدودیت‌هایی برای نشر الکترونیک و گسترش آن در روابط عمومی‌ها وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:
۱. **دسترسی به اینترنت:** یکی از محدودیت‌هایی که خوانندگان برای دسترسی به محصولات نشر الکترونیکی در وب با آن مواجه هستند، دسترسی به اینترنت است. بسیاری از مخاطبان به ویژه در کشورهای در حال توسعه دارای سرعت

مناسب دسترسی به اینترنت نیستند. ضمن این که بسته به نوع هر سازمان، مخاطبان آن با هم فرق دارند و به دلیل «عدم مهارت و تسلط برخی کاربران به کامپیوتر»، نشر الکترونیک نمی تواند برای دسترسی به اطلاعات، جایگزین مناسبی برای نشر چاپی باشد.

۲. **حق التالیف:** ذخیره، تکثیر، تغییر و ارسال الکترونیکی متون و تصاویر محصولات نشر الکترونیک در بسیاری موارد به سادگی و بدون رعایت حقوق مولف صورت می گیرد. حتی در کشورهای پیشتاز در نشر الکترونیکی هنوز موضوع حق مؤلف کتاب های الکترونیکی حل نشده است و ناشران و نویسندگان با دیده تردید به این موضوع می نگرند. موضوع حق مؤلف و مالکیت معنوی نشر الکترونیک در محیط وب را می توان یکی از مهم ترین چالش ها و موانع بر سر راه انتشار این گونه آثار به شمار آورد، زیرا که از جنبه های فناورانه، نشر الکترونیک پیچیده تر است و نیاز به سیاست گذاری کلان در سطوح ملی و یا بین المللی دارد.

۳. **مشکلات خواندن در محیط وب:** تحقیقات نشان می دهد متون چاپی بیشتر خوانده می شوند اما کاربر محتوای صرفا الکترونیک را مرور می کند. خواندن متن بر روی صفحه نمایش کامپیوتر نسبت به رسانه های چاپی دشوارتر است. تجربه ثابت کرده است که چشم انسان هنگام خواندن بر روی صفحه کامپیوتر زودتر از رسانه های چاپی خسته می شود و خواننده نمی تواند نظیر مجلات یا کتاب های چاپی تمرکز لازم را داشته باشد. پایین و بالا بردن صفحه نمایش کامپیوتر نیز برای دنبال کردن متن کتاب نسبت به ورق زدن یک صفحه از کتاب چاپی مشکل تر است و چشم انسان در بسیاری از موارد مطالب را گم می کند. علاوه بر این، نمی توان محصولات نشر الکترونیک خصوصا در وب را در هر وضعیتی مطالعه کرد.

۴. **مشکلات استناد به کتاب های الکترونیکی:** ماهیت ناپایدار محیط وب همواره مشکلاتی را برای محققان به منظور استناد پایدار به منابع اطلاعاتی الکترونیکی در این محیط به وجود آورده است. امروزه، بسیاری از افراد، اینترنت را کتابخانه مجازی به شمار می آورند که امکان دسترسی به طیف وسیعی از منابع و پایگاههای اطلاعاتی را در زمینه های مختلف می دهد. حال سؤال این است که آیا نظیر «کتابخانه های حقیقی»، منابع موجود در این محیط همواره قابل دسترس هستند و بدون تغییر باقی می مانند. به تعبیر دیگر آیا به منابعی که دیروز در این محیط الکترونیکی استناد کرده ایم، فردا نیز می توان دسترسی پیدا کرد. مهم ترین مشکلات ناشی از استناد به کتاب های الکترونیکی عبارت اند از: ناپدید شدن و یا از میان رفتن اطلاعات، تغییر محتوای اطلاعات، و تغییر نشانی دسترسی به منابع در اینترنت. بروز چنین مشکلاتی باعث شده است تا برخی محققان برای استفاده و استناد، نه تنها به کتاب های الکترونیکی، بلکه به دیگر منابع اطلاعاتی در وب نیز به دیده تردید بنگرند.

۵. **چگونگی فروش کتابهای الکترونیکی:** این سؤال مطرح است که چگونه می توان کتابهای الکترونیکی را از طریق وب به فروش رساند. نحوه پرداخت هزینه کتاب توسط خوانندگان، ارائه " کلمه عبور " برای مشاهده کتاب و حفظ

مالکیت آن، و استفاده از کارتهای اعتباری برای پرداخت هزینه کتاب از جمله مشکلات به شمار می‌آیند.

۶. نبود فهرستگان کتابهای الکترونیکی: خوانندگان از طریق فهرستها یا فهرستگانهای ملی و بین‌المللی می‌توانند از کتابهای چاپی منتشر شده آگاهی حاصل کنند، حال آنکه یک فهرست یا فهرستگان ملی و بین‌المللی مختص کتابهای الکترونیکی در محیط وب وجود ندارد و آنچه قابل دسترسی است بیشتر مربوط به یک ناشر یا سایتی خاص است.

۷. مسائل معنوی مربوط به نشر کتاب در قالب الکترونیکی: شاید شما هم زمزمه‌های نابودی کتابهای چاپی در آینده و جایگزینی کتابهای الکترونیکی در کتابخانه‌ها را شنیده باشید و یا در برخی منابع خوانده باشید. امروزه، بسیاری از صاحب‌نظران نشر کتاب بر این باورند که هیچ رسانه‌ای نمی‌تواند جایگزین کتابهای چاپی شود. نشر به صورت الکترونیکی برخی لذتها و جنبه‌های معنوی استفاده کردن و خواندن کتابهای چاپی را از میان می‌برد. لذت ورق زدن صفحات کتابهای چاپی، مطالعه کتاب هنگام خواب یا در هر حالتی که خواننده احساس آرامش و راحتی کند، بردن کتاب با خود به مدرسه، سفر و یا محل کار و خواندن آن در هر زمانی که به آن احتیاج است، هدیه دادن و گرفتن کتاب، جمع‌آوری کتابهای هنری و چیدن آنها در قفسه کتابخانه شخصی به عنوان یک اثر ارزشمند و به یاد ماندنی، همه و همه از طریق "نشر الکترونیکی" یک اثر از میان خواهند رفت. انسان ممکن است با یک کتاب چاپی انس بگیرد و بارها آن را بخواند و از تماس با آن لذت ببرد و یا در حاشیه آن مطالبی بنویسد و یادداشت کند که در جهان الکترونیکی امکان پذیر نیست. همچنین، بسیاری از افراد علاقه دارند به کتاب‌فروشیها بروند و در میان قفسه‌های کتاب به مرور عناوین دلخواه بپردازد و آنها را ورق بزنند. حال آنکه دنیای دیجیتال، جهانی خشن، ناپایدار و شاید هم بتوان گفت «بی‌وفا» است. ما هر لحظه می‌توانیم کتاب مورد علاقه خود را از قفسه کتابخانه شخصی برداریم و آن را مطالعه کنیم، اما اگر دسترسی ما به خط اینترنت و کامپیوتر محدود شود، نخواهیم توانست کتاب الکترونیکی مورد علاقه خود را مشاهده کنیم. مطرح شدن چنین مواردی، مربوط به طرف تاریک عصر دیجیتال و نشر اینترنتی است.

از هنگام ظهور رایانه (بویژه رایانه شخصی) متخصصین از سازمانهای بدون کاغذ (paperless office)، ظهور کتاب الکترونیکی، تأثیر ارتباط جمعی وب جهانی، و پایان یافتن عصر کتاب چاپی خبر دادند. پایگاههای وب و پست الکترونیکی، اطلاعات را به میزان قابل توجه، به مخاطبین ارائه دادند. متخصصین می‌گفتند که ما خواهیم توانست اطلاعات روی صفحه نمایش رایانه را، با استفاده از ابزار واسطه‌ای که متن را می‌خواند، گوش کنیم. اما این متخصصین نگفتند که پیشرفتهای فناوری موجب آسان و ارزان شدن چاپ صفحه‌های پایگاههای وب یا پیغامهای پست الکترونیکی می‌شود. به جای آن، این تحولات افزایش کاربرد هر دو جنبه - یعنی هم متن چاپی و هم متن الکترونیکی - را به دنبال داشت. براساس نتایج یک مطالعه در سال ۱۹۹۶، دنیا به همان اندازه که به سمت عرضه و کاربرد رایانه گرایش دارد، بر عرضه و استفاده از کاغذ نیز تأکید می‌ورزد.

نشر الکترونیک به طور فزاینده ای در حال مطرح شدن، به عنوان یکی از کارآمدترین نشرها برای انتشار اطلاعات است. برخی از ناشران از این ابزار برای انتشار کتاب های الکترونیکی استفاده میکنند. انتشار این نوع کتاب ها در محیط وب دارای ارزش های افزوده ای است که منابع چاپی فاقد آن هستند. در این وضعیت، این موضوع اهمیت می یابد که نویسندگان، ناشران و متخصصان در صنعت نشر الکترونیکی از شیوه هایی که دارای ارزش بیشتری هستند استفاده کرده تا منابع چاپی ارزش خود را از دست ندهند. تحقیقات نشان داده است که بسیاری از کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی در سالهای آتی باید جای منابع سنتی را با منابع الکترونیک عوض کرده و بیشتر به کتاب ها و نشر الکترونیک بها دهند. زیرا این قشری که در حال حاضر به انتشار بی سرو سامان منابع الکترونیکی پرداخته است در آینده ای نزدیک به کل منابع چاپی را با منابع الکترونیک تعویض مینماید. برای اینکه این کار با سرعت کمتری اتفاق بیافتد ناشران و نویسندگان باید با استفاده از فناوری اطلاعات عملکردهای سنتی را بهبود بخشیده و البته زمینه هایی را برای فعالیت و استفاده از منابع جدید و شبکه های گسترده برای استفاده نسلهای آینده از این منابع را فراهم آورند.

منابع:

۱. عابدی، احمد. ۱۳۹۰. فصلنامه علمی دانشجویی دانش شناسی دانشگاه پیام نورقم، شماره ۸: بهار و تابستان.
۲. محسنی، حمید. مجموعه سازی و خدمات تحویل مدرک: تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۲؛ ص ۴۲.
۳. <http://daneshnameh.roshd.ir/mavara/mavara-index.php>
۴. حسین امامی، دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، مدرس دانشگاه و پژوهشگر رسانه های نوین

مبانی جنبش نرم افزاری

۱- ماهیت و گستره جنبش نرم افزاری

هر تمدنی از نرم افزار و سخت افزار تشکیل می شود. مراد از سخت افزار همان ساختارهای اجتماعی و محصولاتی است که به دنبال تحقق آن، ساختارها پدید می آیند. این محصولات اعم از محصولات دقیق که ابزار آزمایشگاهی هستند، ابزار تولید و سپس محصولات مصرفی می باشد. ما اینگونه از رهاوردهای تمدنی را سخت افزار می نامیم، اما نرم افزارها نظام مفاهیمی هستند که پشتوانه تولید این سخت افزارها می باشند و اینها نیز طبقات مختلفی دارند؛ مفاهیم بنیادین مثل فلسفه منطق و منطق، مفاهیم تخصصی همچون علوم مختلف ریاضی، تجربی و انسانی و بالاخره مفاهیم اجتماعی و عمومی که بر مفاهیم تخصصی تکیه دارند، همگی در زمره نرم افزارها به شمار می آیند. روبنایی ترین شکل نرم افزار آن چیزی است که امروزه هدایت و کنترل ابزارهای علمی مثل رایانه را بر دوش گرفته اند، اما نرم افزار، مفهومی بسیار گسترده تر از این موارد جزئی دارد؛ به زعم ما مفاهیم تخصصی هم عمیق ترین لایه نرم افزارها نیستند، بلکه آنها نیز مستند به متدها و متدها نیز متکی بر فلسفه های متد که آنها متدها را سامان می دهند، هستند.

با توجه به وسعتی که مفهوم «نرم افزار» دارد، انقلاب اسلامی ایران زمانی در جهت تولید نرم افزار قرار خواهد گرفت که در مسیر ایجاد نهضت عظیم اجتماعی قدم بردارد. اینکه انتظار داشته باشیم معدودی از اندیشمندان بتوانند چنین تحول بدیع و گسترده‌ای را در جامعه به وجود آورند معقول به نظر نمی رسد. تولید مفاهیم بنیادین و رشته های تخصصی و فوق تخصصی در همه ساحت های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بشر نیازمند نهضت اجتماعی و سازمانی است که از آن می توان به عنوان «انقلاب فرهنگی» با «جنبش نرم افزاری» یاد کرد. «جنبش نرم افزاری» کلمه حقی است که از سوی رهبر فرزانه نظام جمهوری اسلامی، حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) ابراز گردیده و حاکی از آن است که ایشان قصد دارند تا کشتی انقلاب اسلامی را در این مسیر سکانداری نمایند.

۲- پیش بایسته های جنبش نرم افزاری

برای ایجاد نهضت نرم افزاری باید نگاه های تازه ای در زمینه های گوناگون دین شناسی، شناخت شناسی و تاریخ شناسی پدید بیاید.

باید بدانیم همه چهره های حیات بشر که در آنها اراده و فاعلیت او حضور دارد، صحنه تقابل حق و باطل است، از این رو انسان در جزء جزء زندگی فردی و اجتماعی، مضطر به ولایت الهیه و قواعد دینی می باشد. طبعاً با این درک حداکثری از دین، نهضت نرم افزاری در راستای تعبد بیشتر به وحی و گسترش مرز پرستش خداوند معنا پیدا می کند.

۳- ضرورت تحقق جنبش نرم افزاری

اگر ما معتقد به دین حداکثر هستیم و نمی خواهیم که در هیچ ضلعی از زندگی خود به کفر یا شرک مبتلا شویم، باید به تولید مفاهیم مختلف در راستای توسعه تعبد به وحی پردازیم. پرستش خداوند علاوه بر علوم انسانی باید به علوم پایه و علوم نظری محض نیز تسری پیدا کند و در آن فضاها نیز، نفس پرستی و انسان پرستی مطرود گردد. از این منظر جنبش نرم افزاری به مثابه حرکتی در طریق تکامل پرستش، ضرورتی انکارنشده پیدا می کند.

در حال حاضر علوم غربی که ساز و کار پرستش مادی متکی بر فلسفه های حسی است، از مرزهای جوامع اسلامی گذر کرده، زندگی مسلمانان را تحت تأثیر قرارداده و به تدریج می رود تا آنها را به کام تمدن غرب فرو بفرستد. ما برای اینکه مسلمانان را از سایه سنگین تمدن ضد دینی غرب رهایی بخشیم باید نرم افزارهایی تولید کنیم که آموزه های قدسی اسلام را در عینیت جاری سازد و مدل اداره جدیدی برای بشر تعریف کند. چنانچه ما معادلات کاربردی ارایه دهیم که بتواند کیفیت را بر پایه فرهنگ اسلامی به کمیت تبدیل نماید، بدون تردید نظام اسلامی از اتهام ناکارآمدی در کنترل عینیت مبرا گشته و همچنین موازنه قدرت در جهان به نفع مذهب بیش از پیش دگرگون خواهد شد.

۴- راهکار تحقق جنبش نرم افزاری

تحقق جنبش نرم افزاری متوقف بر تولید فلسفه منطقی است. فلسفه منطقی، فلسفه ای است که شالوده منطقی را بنیان می گذارد و مبنای هماهنگ سازی عرصه های مختلف معرفتی می گردد.

ما اگر به دنبال برنامه ریزی اجتماعی بر پایه قوانین و حیاتی هستیم، به تعامل سه حوزه معرفت دینی، فهم کاربردی و فهم اجرایی نیازمندیم و اگر برنامه ریزی عینی مستند به این سه مهم است، باید در هماهنگی ساختن آنها بکوشیم. چنانچه منطقی هایی که مبنای پیدایش این سه فهم هستند به تعامل و هماهنگی نرسند در محصولات آنها نیز هماهنگی اتفاق نمی افتد، بنابراین ما باید منطقی عامی بسازیم که منطقی ها را در سه حوزه به تعامل و همکاری وادارد: اول اینکه باید روش فهم معارف دینی را بر پایه حجیت سامان دهد، دوم اینکه اسلامیت معادلات کاربردی را تمام کند و سوم اینکه قواعد دینی را در فهم اجرایی جاری نماید. اگر این هماهنگی پدید بیاید مفاهیم کاربردی و معارف دینی مؤید یکدیگر خواهند بود، همچنانکه میان این دو و مفاهیم اجرایی تناسب و همکاری برقرار می شود. باتوجه به این مهم به نظر می رسد فلسفه منطقی و سپس منطقی عامی که متدها و روش های زیرمجموعه خود را در مسیر پرستش خداوند متعال هماهنگ نماید، همان گمشده ای است که با یافتن آن «نهضت نرم افزاری» سرآغازی روشن پیدا می کند.

۵- موانع تحقق جنبش نرم افزاری

مهم ترین مانعی که تحقق جنبش نرم افزاری را نامیوس می سازد، حداقلی پنداشتن حوزه اضطرار به دین یا نظارتی شمردن رسالت وحی است. اگر دین را از حضور سعادت آفرین خود در عرصه اجتماعی و ساحت ذهن و حس بشر بازداریم آنگاه به جای جنبش نرم افزاری به تقلید از دست یافته های تمدن مادی غرب مشغول خواهیم شد. مع الاسف این موانع بنیادی در جامعه ما تا حدودی نهادینه شده است و لکن امیدواریم که با ایجاد نهضت بزرگ اجتماعی موانع را پس بزنیم و به نرم افزارهایی دست پیدا کنیم که زمینه ساز ظهور تمدن نوین اسلامی با محوریت ولایت ... باشد. انشاءا...

نویسنده: محمد مهدی میرباقری

منبع: روزنامه کیهان، با اندکی تلخیص

گامی به سوی بهره‌وری و تحقق جنبش نرم‌افزاری

مقاله حاضر ضمن تبیین نقش اطلاعات در فرایند توسعه پایدار و نیز ارتقای بهره‌وری، پس از مروری بر وضعیت نظام ملی، راهکارهایی جهت توسعه اطلاعاتی ایران به عنوان پیش شرط تحقق جنبش نرم‌افزاری به صورت فشرده ارائه خواهد داد.

توسعه فرایندی است عجیب با طیف وسیعی از مطالعات، برنامه‌ریزی‌ها، گزارشات، تصمیم‌سازی‌ها، ابتکارها و ... اما به راستی چرا «اطلاعات» به ویژه در فرایند «توسعه پایدار» چنین پر اهمیت ظاهر شده است؟ با توجه به ارتباط مستقیم و تنگاتنگی که میان مفاهیم توسعه و بهره‌وری وجود دارد، به روشنی می‌توان اهمیت راهبردی اطلاعات و فناوری‌های اطلاعاتی را در مباحث حوزه بهره‌وری نیز جستجو کرد. با عنایت به محوریت نقش انسان در مفاهیم توسعه و بهره‌وری، در فضایی که زمینه رشد خرد اجتماعی و کیفیت آموزش به سبب تسهیل ارتباطات و تبادل اطلاعات علمی فراهم گردد، بستر لازم برای نهادینه شدن فرهنگ بهره‌وری و توسعه منابع انسانی آسان‌تر مهیا شده، در نتیجه حرکت ملی برای ارتقای بهره‌وری از سرعت، تداوم و تضمین بیشتری برخوردار خواهد شد. از این رو می‌توان به حکم تجربه نیز انسان و جامعه پیشرفته‌تر را معادل با انسان و جامعه بهره‌ورتر دانست.

در عصر حاضر تمام جهان رو به سوی خلق یک «جامعه جهانی اطلاعاتی» می‌رود و در این مسیر، هر کشور باید جزیی از پیکره‌این جامعه اطلاعاتی در حال ظهور باشد. برای مشارکت مؤثر و کارآمد در جامعه جهانی اطلاعاتی، لازم است که هر کشوری خود بدل به یک «جامعه اطلاعاتی» شود و گرنه شکل جدیدی از محرومیت و استعمار، چهره زشت خود را نمایان خواهد ساخت.

امروز به باور بسیاری از صاحب‌نظران، جهان در آستانه یک انقلاب اجتماعی نوین قرار دارد و زمینه این انقلاب را حرکت از جامعه کشاورزی به جانب جامعه صنعتی و در نهایت به سوی جامعه فرا صنعتی (جایی که تطور اقتصادی از تولید کالا به ارائه خدمات می‌گراید) مهیا ساخته است. این انقلاب نوین که به «انقلاب اطلاعاتی» نام گرفته است، به اندازه انقلاب صنعتی اهمیت داشته و به سبب آن، پردازش داده‌ها و تبادل اطلاعات بر تولید کالا برتری می‌یابد و خود، به ابر صنعتی فراگیر بدل می‌شود. حتی ممکن است اطلاعات، خود به سلاح نیرومندی تبدیل شده و در محاصره یا تحریم یک کشور، نقش تعیین‌کننده داشته باشد. شاید به همین دلیل است که در عصر اطلاعات، کشورها را بر پایه کمیت و کیفیت اطلاعاتی که در اختیار دارند، طبقه بندی می‌کنند. ضرورت و جبر تعمیق فرهنگ صنعتی و توسعه برای ارتقای سطح علوم و تکنولوژی، بسط امکانات تحقیقاتی علمی و فنی را می‌طلبد و تکنولوژی اطلاعات، ابزار لازم برای تحقیقات اصیل نظری و کاربردی را فراهم می‌سازد. در حقیقت فرآورده‌ها و خدمات اطلاعاتی، پشتیبان پروژه‌ها و اقداماتی است که در برنامه‌های سازندگی و

توسعه ملی مورد توجه بوده و در بسیاری از مواقع در پیشگیری از وقوع بحرانها، نقش اصلی را برعهده داشته است. برای بسط این موضوع، ذیلاً به نقش اطلاعات در فرایند توسعه و ارتقای بهره‌وری نظری خواهیم داشت.

اطلاعات و توسعه پایدار:

توسعه فرایندی است عجیب با طیف وسیعی از مطالعات، برنامه‌ریزی‌ها، گزارش‌ها، تصمیم‌سازی‌ها، ابتکارها و ... اما به راستی چرا «اطلاعات» به ویژه در فرایند «توسعه پایدار» چنین پر اهمیت ظاهر شده است. جهانی شدن (Globalization) واقعیت روبه گسترشی است که ابعاد مختلف آن تمامی کشورهای جهان را به گونه‌ای با خود درگیر ساخته است. در این راستا، تغییر رویکرد از فناوری مولد به فناوری اطلاعات، آغازگر مرحله جدیدی از حیات اجتماعی بشر شده است، به نحوی که کاربرد فراگیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، موجبات تحقق شکل جدیدی از جوامع، موسوم به «جامعه اطلاعاتی» را مهیا ساخته است. جامعه‌ای که در آن، دانایی ارزش پایه بوده و به همین دلیل، این سرمایه است که در خدمت نیروی انسانی قرار می‌گیرد و نه بالعکس.

پژوهش یا تولید دانش (Knowledge Production)، پایه اصلی فناوری و رکن اساسی پیشرفت و توسعه علمی می‌باشد. باید اعتراف کرد که تحقیقات بشر در یک قرن گذشته، شاید به میزان تمام تاریخ، تولید دانش و اطلاعات نموده تا جایی که به نظر می‌رسد این انباشتگی، جهان را در آستانه «انفجار اطلاعات» قرار داده است. هر روزه کتاب‌ها و مقالات فراتر از آن‌که بتوان آنها را مطالعه نمود چاپ و منتشر می‌شوند. از سویی آهنگ رو به رشد تکنولوژی بر ارائه نتایج روز افزون تحقیقات برای به خدمت گرفتن آنها به شدت پای می‌فشارد. ردپای مقدمات بروز «انقلاب اطلاعاتی» را از هم اکنون می‌توان در ظهور ریز کامپیوترها، دیسکتهای نوری و دیگر رسانه‌های ذخیره انبوه، شبکه‌های ارتباط جهانی، تکنولوژی فشرده سازی، میکروگرافها، پست الکترونیک و ... به وضوح مشاهده کرد. روزی نیست که بتوان از شنیدن نام‌هایی چون انفجار اطلاعات، بزرگ‌راه‌های اطلاعاتی، اینترنت، فیبر نوری، آموزش مجازی، تجارت الکترونیک (e-Commerce) و ... اجتناب نمود.

این انقلاب نوین اجتماعی، در حال ایجاد محیط جدیدی است که سازمانها، زیرساخت‌ها، معیارها و نیز ارزشهای نوینی را بر مبنای کامپیوترهای شخصی (PC ها) و ابررسانه اینترنت با خود به همراه می‌آورد. اصطلاح انقلاب اطلاعاتی دال برگذار از جامعه‌ای صنعتی به جامعه‌ای خواهد بود که در آن صنعت اطلاعات بر دیگر فرآورده‌های صنعتی استیلا می‌یابد. پیشرفت اقتصادی بیشتر در صنایع دانشی روی می‌دهد تا در بخش تولید (۱) و دولت‌ها نیز در دراز مدت از سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در راه اقتصاد سیاسی اطلاعات) بیش از سرمایه‌گذاری در راه تولید صنعتی سود خواهند برد. در عرصه تجارت نیز با ایجاد اقتصاد جهانی و پیدایش بازارهای مشترک، نیاز به اطلاعات تکنولوژیک افزایش یافته زیرا عامل کیفیت

تولید و توسعه اقتصادی در همین مورد مندرج است. ظهور پدیده تجارت الکترونیک و آمار رشد فزاینده آن طی سالهای اخیر دلیلی بر این مدعا است. (۲)

در حال حاضر، بحث ارتباطات و جامعه اطلاعاتی مانند مقوله محیط زیست، تعیین کننده سیاست‌های جوامع در عرصه‌های گوناگون است. فشار امواج اطلاعاتی و تحولات علمی - تکنولوژیکی، طبعاً دولت‌ها را به اهمیت و ضرورت تدوین سیاست‌های جامع اطلاع رسانی و استخدام فناوری‌های نوین ارتباطی و افزایش سرمایه‌گذاری در این خصوص متوجه ساخته است و با توسل به زیر ساخت‌های خود و فراهم ساختن امکان بهره‌گیری از این ابزارها و روش‌های نوین، افق‌های جدیدی در خصوص تبادل اطلاعات و امکان حضور بی‌واسطه‌تر در عرصه‌های اجتماعی و دسترسی آنی به داده‌های علمی مختلف را به روی شهروندان گشوده‌اند و به این طریق زمینه تسهیل مشارکت مردم برای تحرک جامعه و بدست آوردن سهم مساوی در سودمندی‌های توسعه فرهنگی - اجتماعی را مهیا ساخته‌اند.

اطلاعات و بهره‌وری:

در حال حاضر دولت‌ها به خوبی دریافته‌اند که سرمایه گذاری اصولی در بخش اطلاعات و گسترش نظام‌های ارتباطی، مولد است و بی شک ارتقای بهره‌وری در سطوح مختلف را به دنبال دارند. در دنیای امروز ابزارها و روش‌های نوین اطلاع رسانی، موجبات ارتقای سطح دانش و آگاهی عمومی و نیز افزایش همبستگی و زمینه مشارکت مردم برای تحرک جامعه را فراهم آورده است. از این رو با توجه به محوریت نقش انسان در مفاهیم توسعه و بهره‌وری، در فضایی که زمینه رشد خرد اجتماعی و کیفیت آموزش به سبب تسهیل ارتباطات و تبادل اطلاعات علمی فراهم گردد، بستر لازم برای توسعه منابع انسانی و نهادینه شدن فرهنگ بهره‌وری آسان‌تر مهیا شده و در نتیجه حرکت ملی برای ارتقای بهره‌وری از سرعت، تداوم و تضمین بیشتری برخوردار خواهد گشت. از این رو می‌توان به حکم تجربه نیز انسان و جامعه پیشرفته‌تر را معادل با انسان و جامعه بهره‌ورتر دانست.

وضعیت نظام ملی اطلاع‌رسانی در ایران:

در عصر حاضر تمام جهان روبه سوی خلق یک «جامعه جهانی اطلاعاتی» می‌رود و در این مسیر، هر کشور باید جزئی از پیکره این «جامعه اطلاعاتی» در حال ظهور باشد. برای مشارکت مؤثر و کارآمد در «جامعه جهانی اطلاعاتی»، لازم است که هر کشوری خود بدل به یک «جامعه اطلاعاتی» شود و گرنه شکل جدیدی از محرومیت و استعمار چهره زشت خود را خواهد نمایاند. در خصوص ایران، اگر انواع پشتیبانی اطلاعاتی و حقوقی مورد نیاز در هر یک از اقدامات پروژه‌های برنامه‌های توسعه ملی را تحلیل کنیم و آنها را با خدمات و زیرساخت‌های اطلاع رسانی خود تطبیق دهیم، آنگاه ارزیابی رسا یا نارسا بودن آنچه که داریم امکان‌پذیر و نقاط قوت و ضعف و کاستی‌های موجود آشکار خواهد شد. (مطالعاتی از این

دست، هر ساله به وسیله مجمع جهانی اقتصاد صورت می‌گیرد ولی متأسفانه در گزارشها نامی از کشور ما برده نمی‌شود. لذا تلاش جهت تعیین شاخص‌هایی در این زمینه برای کشورمان ضروری به نظر می‌رسد.

در ایران حجم فروش رایانه در سالهای ۷۵-۷۴ ش حدود ۴۰-۵۰ هزار دستگاه بوده، حال آن‌که این رقم در سال ۱۳۸۱ به ۸۰۰ تا ۸۵۰ هزار دستگاه رسیده است (۲) و هم اکنون نیز از مرز یک میلیون فراتر رفته است. در حوزه تجارت الکترونیک نیز مهمترین مسئله ایجاد خدمات پول الکترونی در قالب کارت‌های اعتباری، مبادلات بین بانکی، کردیت کارت و دبیت کارت می‌باشد. (البته لازم به ذکر می‌باشد که کشورهای توسعه یافته، قریب به ۵۰ سال است که از کارت‌های اعتباری استفاده می‌کنند). همچنین در خصوص بهره‌گیری از IT به منظور ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، مقدماتی در پارکهای تحقیقاتی کشور فراهم شده که می‌بایست این اقدامات، خصوصاً در حوزه تولید نرم‌افزار با سرعت بیشتری دنبال شود. (۳)

با تأملی در وضعیت نظام ملی اطلاع رسانی در ایران و با نگاهی به آینده چنین به نظر می‌رسد که تسریع در حرکت کند چرخهای تحقیقات علمی و پژوهشهای صنعتی، جز با توجه اساسی به مقوله اطلاعات میسر نخواهد شد و لذا ضرورت دارد بخش اطلاع رسانی و همه جنبه‌های آن، در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های دولت، به شکل جدی‌تری مد نظر قرار گیرد.

جمع بندی:

دیدیم که لزوم استفاده گسترده از تکنولوژی‌های اطلاع رسانی، پیامد تحولات آگاهانه اجتماعی است. امروز جوامع توسعه یافته معترف‌اند که اگر کشوری نتواند اطلاعات مورد نیاز شهروندان و صنایع خود را تأمین کند، بخش عمده‌ای از استقلال خویش را از دست خواهد داد. این در حالی است که متأسفانه در جوامع در حال توسعه، محدودیت کانالهای ارتباطی و اطلاع رسانی و در نتیجه عدم امکان دسترسی به موقع به اطلاعات علمی و فنی مورد نیاز موجب شده استقلال سیاسی این کشورها که به قیمت سنگینی به دست آمده به دلیل تزلزل در استقلال اقتصادیشان در معرض خطر جدی قرار گیرد.

در این میان، توجه به این نکته بسیار ظریف نیز ضروری است که استفاده بی‌رویه و بدون تشخیص و تمیز کشورهای در حال توسعه از اطلاعاتی که سرچشمه آنها در کشورهای توسعه یافته است، می‌تواند در صورت عدم دقت، وابستگی علمی و تکنولوژیکی به دنبال داشته باشد و افزون بر آن، در زبانی که به هویت فرهنگی، ارزشهای اجتماعی و تاریخی و در نهایت، استقلال سیاسی این کشورها وارد آید مؤثر باشد. کشورهای توسعه نیافته کنونی جهان، کشورهایی هستند که دیر هنگام به مرحله انقلاب صنعتی رسیده‌اند و کشورهای توسعه نیافته آتی جهان، آنهایی خواهند بود که دیر هنگام به ملزومات انقلاب اطلاعاتی دست یابند. لذا با این شرایط، بدیهی می‌نماید که در «دهکده جهانی» کلید توسعه پایدار را کشورهایی در دست خواهند داشت که علاوه بر دارا بودن نظام گسترده تحقیقات علمی، از امکانات نوین ارتباطی و سیستم‌های کارآمد اطلاعاتی

نیز برخوردار باشند.

منابع

۱. ناصح، محمدامین - تجارت الکترونیک و توسعه پایدار، مجموعه مقالات تجارت الکترونیک، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور، ص ۱۲۴.
۲. مؤمنی، مینو - دو روی سکه بازار کامپیوتر در ایران، دنیای اقتصاد، ۱۸ خرداد ۱۳۸۲.
۳. مطابق ماده ۴۸ تا ۵۷ قانون برنامه سوم توسعه، دولت موظف است به منظور ایجاد فرصتهای شغلی جدید، علاوه بر معافیت از حقوق و عوارض دولتی برای سرمایه گذاری، همه ساله اعتبارات و تسهیلات ویژه‌ای به این امر اختصاص دهد (تبصره ۳، ۱۱ و ۲۹)

نگرشی نو به مفهوم جنبش نرم افزاری

بحث حاضر در مورد تولید علم و جنبش نرم افزاری است، لازم است در این مورد، نسبت به سه مؤلفه ذیل دیدگاه کلی و جامعی مطرح شود:

۱- مفهوم و معنای تولید علم و جنبش نرم افزاری

شاید بحث تولید علم و جنبش نرم افزاری، همان پیشینه تاریخی و معرفتی بحث «توسعه علم» باشد. توسعه علم به معنای «development of science» است. اکنون این واژه با تعبیر دیگری با عنوان «تولید علم» یا «production of science» مطرح شده است.

اصطلاح جنبش؛ «movement» که در واژه «جنبش نرم افزاری» به کار رفته، بیشتر در جامعه شناسی استعمال می شود. جنبش یا حرکت، هم به روش «اصلاحی»، (نه پایه ای و بنیادی) وجود دارد، که از آن به «movement reform» تعبیر می کنند و هم به سبک «انقلابی» انجام می پذیرد، که از آن به «revolutionary movement» تعبیر می شود. در فرهنگ رایانه ای، کلمه «نرم افزار» در مقابل «سخت افزار» قرار دارد. نرم افزار همان طرح ها، برنامه ها و اندیشه هایی است که به رایانه داده شده، و به صورت CD و اینترنت و ... ارائه می گردد. سخت افزار هم شامل سیستم رایانه، مانیتور، دستگاه پخش کن و ... می باشد، لذا روشن است که مفهوم نرم افزار از امور رایانه ای به عرصه علم شناسی و فرهنگ وارد شده و مفهوم و معنای خاص خودش را پیدا کرده است. البته معنای رایانه ای نرم افزار در جای خود محفوظ است؛ نرم افزار در عرصه فرهنگ و اندیشه، شامل علم و دانش و هنر و اندیشه می شود.

۲- جایگاه تولید علم و جنبش نرم افزاری

جایگاه این بحث از ابعاد مختلف قابل بررسی است:

الف - بعد تاریخی:

در این رویکرد پرسش اصلی و اساسی این است که، تولید علم از چه زمانی آغاز شده و تا کدامین مرحله پیش رفته است؟

در فرهنگ و تمدن غرب، دانش و علم، به مفهوم امروزی را تالس ملطی در یونان آغاز کرده و این حرکت به تناوب تا قرون وسطی ادامه داشته و سپس عصر روشنفکری ظهور پیدا کرده است و پس از آن دوران جدید فرا می رسد. در حال حاضر نیز جهان غرب دوران «پست مدرن» را تجربه می کند. در جهان اسلام، فرهنگ و تمدن اسلامی از بعثت پیامبر گرامی اسلام شروع شده و همین طور تا خلفای بعد از ایشان ادامه داشته و سپس در عصر خلافت امویان و عباسیان به

شکل گسترده تری ادامه می یابد. از قرن سوم و چهارم به بعد با ظهور متفکرانی چون: زکریای رازی، فارابی و سپس ابن سینا، وارد مرحله نوین و جدیدی می شود و همین روال تا ابن خلدون ادامه پیدا می کند و در عهد صفوی بزرگانی مانند: ملاصدرا، میرفندرسکی، این رویه را ادامه می دهند تا نوبت به افشاریه و قاجاریه و در نهایت نوبت به دوران انقلاب اسلامی می رسد. بنابراین، از بعد تاریخی، دوره جنبش نرم افزاری و تولید علم، دوره نوین و مرحله جدیدی است.

ب - بعد علمی تولید علم و جنبش نرم افزاری :

این بحث گاهی در فضای فلسفه علم *philosophy of science* مطرح می شود. در فلسفه علم، مباحث و مسائل کلی مورد بررسی قرار می گیرد، لذا تولید علم، جزئی از توسعه علم است. حال سؤالی که ممکن است مطرح شود این است: آیا بحث تولید علمی که از سوی مقام معظم رهبری مد ظله العالی طرح شده و در شکل گیری و نضج در جامعه است، همان مسأله فلسفه علم است، یا نه، همان بحث توسعه علم *development of science* است که فقط از لحاظ ظاهر عوض شده و با نام «تولید علم» مطرح می شود؟ و آیا این طرح جدید جزو همان بحث قبلی توسعه علم است که در جهان امروز مطرح بوده و هست؟

بی شک این بحث نه از نوع فلسفه علم تئوری پردازان و فیلسوفانی چون کوهن و پوپر و پیروان شان است، و نه از نوع بحث های مورد توجه کارشناسان توسعه می باشد. مسأله بسیار فراتر از اینهاست. دانشجو و طلبه و شخصیت های فرهنگی (از جمله مربیان و معلمان) باید به این مسأله از زاویه متفاوتی بنگرند. تأکید می کنم که مسأله حاضر، مسأله فلسفه علم یا بحث توسعه نیست؛ مسأله ژرف تر و فراتر از اینهاست. این پدیده جایگاه خاص جنبش نرم افزاری و فلسفه تولید علم را معلوم می کند. ما شاهد تولد یک پدیده «ذوابعاد» هستیم. بدون شک این نظریه می تواند فلسفه جدید انقلاب اسلامی باشد؛ به همین دلیل، نظریه جدید رهبر معظم انقلاب موفق و فراگیر شده است، این فلسفه نوین و ذوابعاد، یک فلسفه سیاسی عمیق است که اهل علم و سیاست را به تکاپو و پویایی وا می دارد و یا فلسفه تربیتی و آموزشی است که به فرآیند تعلیم و تربیت، حرکت و جنبش می دهد و یا فلسفه اداری است که سیستم مدیریتی و اداری جامعه را وارد مرحله نوینی می کند. این نظریه آن چنان بزرگ و شگرف است که می تواند علم و هنر تمدن ما را وارد عرصه جدیدی کرده، نظام فعلی حوزه و دانشگاه و جایگاه نامطلوب علم و دانشجو و استاد را، به نحو شایسته ای دگرگون کند. همان طور که اندیشه و تفکر امام (ره) ضامن تداوم و بقای انقلاب اسلامی ایران شد؛ در شرایط کنونی، جنبش نرم افزاری مقام معظم رهبری نیز می تواند ضامن بقای فلسفه علم و انقلاب اسلامی در مجامع علمی و جامعه ما باشد. بدون شک حیات نظام تربیتی و سیاسی و در یک کلام، کلیت انقلاب اسلامی در گرو رشد و نمو این جنبش بسیار پر اهمیت است.

۳- گستره گفتمان جنبش نرم افزاری و تولید علم

گفتمان تولید علم و جنبش نرم افزاری در قلمرو معرفت شناسی را می توان در پنج گستره خلاصه کرد:

الف - مسأله چیستی علم و هویت معارف که مربوط به حوزه معرفت شناسی است .

ب - گفتمان تولید در علوم بشری که جزیی از علم شناسی و فلسفه علم است .

ج - گفتمان تولید در علوم دینی (علوم حوزوی و الهیات) که از مسائل فلسفه علوم دینی است .

د - گفتمان تولید در هنر و ادبیات جزیی از جنبش نرم افزاری است که جا دارد دچار تحول و رشد و توسعه شود .

ه - گفتمان تولید در معرفت عمومی.

جنبش نرم افزاری و تولید علم، به عنوان یک فلسفه سیاسی، باید یک پیامد سیاسی داشته باشد. هریک از ما، به عنوان یک رأی دهنده ، - در هر گونه انتخابات کشوری و استانی - باید یک شرط و ملاک اساسی و مهم در پذیرش نمایندگان خود داشته باشیم و بدانیم این نماینده تا چه اندازه به جنبش نرم افزاری و تولید علم اشراف و اعتقاد دارد و در این زمینه چه طرح و برنامه ای را دنبال می کند . باید بدانیم که آیا واقعاً اهل علم و تولید معرفت است؟ و یا نه، جز شعار و سیاسی کاری و برخوردهای حزبی و جناحی ، کار دیگری نمی تواند انجام دهد. واقعاً زمان آن شده که فرایند تولید علم یکی از اصلی ترین و اساسی ترین میزان رأی ملت باشد و هر نماینده ای که در این خط مشی نیست، از سوی مردم طرد شود.

نویسنده: عباس ایزد پناه

منبع: گاهنامه فروغ اندیشه (با تصرف و تلخیص)

آی اس آی، آری یا خیر؟

«ما ملاک پیشرفت علمی‌مان را درج مقالات در مجلات آی.اس.آی نباید قرار بدهیم. ما نمی‌دانیم آنچه که پیشنهاد میشود، تشویق میشود، برایش آن مقاله‌نویس احترام میشود، دقیقاً همان چیزی باشد که کشور ما به آن احتیاج دارد. ما خودمان باید مشخص کنیم که درباره‌ی چی مقاله مینویسیم، درباره‌ی چی تحقیق میکنیم. البته انعکاس در مجامع جهانی لازم است، ضروری است؛ و انعکاس هم پیدا خواهد کرد. مقصود این است که ما پژوهش را تابع نیاز خودمان قرار بدهیم.»

بیانات مقام معظم رهبری مد ظله العالی در دیدار اساتید دانشگاه ۸/۶/۸۸

در زمان حاضر، هدف پژوهش، که تولید علم جدید و گسترش مرزهای دانش و کاربرد آن است با مقاله نویسی که یکی از نشانه‌های تولید علم و گسترش اطلاعات است، خلط شده است. تردیدی نیست که باید تحقیقاتی صورت گیرد و اگر نتایج آنها قابلیت عرضه شدن داشته باشد، به صورت مقاله برای دیگران عرضه شود. اما صرف نوشتن و انتشار مقاله هدف نهایی نیست. هدف پژوهش بالا بردن مرزهای دانش و استفاده از دانش موجود برای رفع نیازهای ملی است. در حال حاضر، چون اعتماد به نفس خویش را در ارزیابی کیفی و کمی فعالیت‌های علمی از دست داده ایم، ناگزیر به بعضی معیارهای گزینشی موجود در خارج برای ارزیابی کارهای پژوهشی متوسل شده ایم که متأسفانه منجر به بعضی جریانات انحرافی شده است. واضح است که نمی‌توان با برنامه‌های ضربتی و دستورالعمل‌های ناگهانی صاحب علم و فناوری شد، بلکه اول باید زمینه را برای توسعه کمی و کیفی نیروی انسانی مناسب پژوهش فراهم کرد. تشویق‌ها و اعطایی جوایز بدون مینا، میدان را فقط برای فرصت‌طلبان آماده می‌کند و افراد واقعاً مستحق از حمایت محروم می‌مانند.

موسسه اطلاعات علمی Institute for Scientific Information بانک اطلاعات ISI مرکزی برای فهرست نمودن و پوشش دادن جامع‌ترین مجلات علمی منتشره در دنیا به منظور تبادل اطلاعات میان پژوهشگران مختلف می‌باشد. ISI موسسه‌ای با تمرکز بر علم‌سنجی و انتشارات علمی است که در سال ۱۹۶۰ توسط یوجین گارفیلد تأسیس شد. این مؤسسه توسط مؤسسه علمی تامسون در سال ۱۹۹۲ خریداری و به‌عنوان Thomson ISI شناخته شد و اکنون نیز با نام Thomson Scientific شناخته شده است. این مؤسسه بخشی از شرکت Thomson Reuters است. مؤسسه ISI خدمات مربوط به پایگاه‌های داده فهرست کتاب‌ها و مقالات را ارائه می‌دهد. به‌طور اختصاصی این خدمات نمایه‌سازی نقل‌قول‌ها و تحلیل آنها است که توسط خود گارفیلد پایه‌گذاری شده است. این خدمات شامل نگهداری داده‌های

نقل قول‌های مقالات هزاران نشریه دانشگاهی است. این خدمات از طریق سرویس پایگاه داده SI's Web of Knowledge در دسترس است. این پایگاه داده به پژوهشگران این امکان را می‌دهد که بدانند کدام مقاله‌ها بیشتر مورد ارجاع قرار گرفته و چه مقالاتی از این مقاله مطلبی را نقل قول کرده‌اند.

متأسفانه در زمان حاضر مهمترین شاخصی که برای سنجش فعالیت پژوهشی افراد، دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی به کار می‌رود، تعداد مقالات چاپ شده در مجلاتی است که در لیست مؤسسه آی اس اس (ISI) آمده است. این مؤسسه در فیلادلفیای آمریکا واقع شده و از داده پایه‌های آن می‌توان تعداد مقالات هر فرد، مؤسسه، دانشگاه و یا هر کشور و... را که در مجلات مورد قبول ISI چاپ شده است و همچنین شمار ارجاعات به آنها را استخراج کرد.

در مؤسسه ISI، مقالات ۹۲۸۸ مجله بین‌المللی در ۱۶۷ مقوله (category) علوم و ۲۲۸۶ مجله در ۵۴ مقوله علوم اجتماعی (بدون در نظر گرفتن این نکته که بسیاری از مجلات در مقوله‌های مختلف تکرار می‌شوند) به زبان‌های مختلف (۳۱ زبان) مورد بررسی قرار می‌گیرند. این مؤسسه، مجلاتی را در لیست خود قرار می‌دهد که دارای شرایط زیر بوده و ضمناً از ISI درخواست کرده باشند جزو لیست آن قرار گیرند:

— به موقع چاپ شدن مجله (که دلیلی ضمنی بر اعتبار پیوسته مجله علمی است)؛

— تبعیت مجله از قواعد بین‌المللی ویراستاری؛

— عنوان مقالات، چکیده آنها و واژه‌های کلیدی مقالات به انگلیسی ذکر شده باشند؛

— محتوای مجله در آن رشته غنی تشخیص داده شود؛

— تنوع ملیت از لحاظ مؤلفان مقالات؛

— بررسی دقیق در مورد سابقه انتشاراتی و مجموعه استنادی مؤلفان مجله و اعضای هیئت تحریریه (در مورد مجلات جدید)؛

— ارجاع واقعی به مقالات آن مجله.

در ایران، سیستمی داخلی برای داوری فعالیت‌های پژوهشی وجود ندارد، به همین دلیل داوری را به سیستم خارجی سپرده‌اند. سیستم ISI سیستمی است که در حال حاضر در حال استفاده از آن هستیم. طبق بخش نامه وزارت علوم نتیجه فعالیت‌های پژوهشی که به صورت مقاله‌های علمی چاپ می‌شوند بر اساس WOS بودن یا ISI Listed بودن یا ISC بودن دارای امتیازات جداگانه هستند.

دانشگاه‌های مختلف امتیازات خاصی را برای چاپ مقاله مستخرج از پایان نامه در نظر گرفته‌اند. البته این قانون در

دانشگاه‌های مختلف متفاوت است.

همچنین دانشجویان خارج از کشور برای به تایید رساندن مدرک خود در وزارت علوم، باید یک مقاله مستخرج از رساله دکتری در مجلات WOS چاپ نمایند (مراجعه شود به آخرین بخشنامه در سایت وزارت علوم).

از جمله مواردی که در ارزیابی مجله مورد توجه قرار دارد این است که عنوان مقالات، چکیده و کلمات کلیدی باید به زبان انگلیسی باشد همچنین توصیه می شود که منابع نیز به زبان انگلیسی نوشته شوند. اگر چه اطلاعات علمی مهم به تمامی زبان‌ها به چاپ می رسد اما موارد ذکر شده باید به زبان انگلیسی باشد تا تحت داوری و ارزیابی ISI قرار گیرد، زیرا ارزیابی کنندگان مجلات علمی در ISI نمی توانند عناوین و منابع بکاررفته در مقالات را به زبان انگلیسی ترجمه کنند. داوری علمی و تخصصی مقالات چاپ شده در مجله توسط داوران نام آشنای علمی، از جمله عمده ترین موارد مورد توجه ارزیابی کنندگان می باشد که گویای اعتبار و غنای علمی مجله است. البته صرف نظر از تمام مزایای علمی این دست نشریات نباید از این نکته مهم غافل شد که اساسا آی.اس.آی چه نقشی در تولید علم بومی دارد. متأسفانه فقط ۲ درصد مقالات علمی چاپ شده توسط محققان ایرانی در آی.اس.آی (مکانیسم نمایه سازی مقالات علمی در سطح بین المللی)، در داخل کشور قابل استفاده است. باید دید که آیا مقالات علمی ما در داخل کشور نیز قادر به حل مشکلات می باشد یا خیر.

دکتر یلپانی، استاد رشته شیمی، با اشاره به این که متأسفانه محتوای مقاله های ارائه شده ایرانیان و اندیکس شده در آی.اس.آی، در ارتباط با نیازهای جامعه نیست، معتقد است: «اخلاق علمی در چاپ مقاله ها رعایت نمی شود. گاهی اسم مقاله عوض و دوباره در جای دیگری چاپ می شود. هیچ یک از مقاله های تولید شده قابلیت تبدیل به صنعت را ندارد، مثلاً بیشتر مقاله های شیمی ایران، نه در ایران و نه در خارج، استفاده صنعتی ندارد. ما در واقع فقط در آمار و عدد و رقم رشد کرده ایم.»

امید است روزی بتوان به ارزشگذاری و ارج نهی واقعی مسئولین کشوری به پژوهش و تحقیقات اساسی و بنیادی افتخار نموده و زمانی فرا رسد که مؤسسات بین المللی، تعیین کننده مقالات معتبر کشور نگردند. روزی که در آن زبان فارسی به عنوان مرجع اصلی مقالات بین المللی قرار گرفته و پژوهشگری دینی رکن اساسی و اصلی پژوهش های بین المللی قرار گیرد. که صد البته این امر مستلزم تلاش، جدیت، ممارست و پشتکار بیش از پیش پژوهشگران، اساتید، دانش پژوهان و نمایندگان و مسئولین محترم می باشد.

برگرفته از مقاله آقایان گلشنی و حیدری در روزنامه رسالت

فروم (تالار گفتگو) چیست؟

با وجود اینکه فروم های فارسی زبان فراوانی در سطح وب راه اندازی شده است. اما هنوز بسیاری از کاربران ایرانی با فروم و طرز کار آن آشنا نیستند.

اول از همه باید بدانیم که معنی کلمه FORUM چیست؟

فروم در زبان لاتین به معنی "میدان، بازار، محل مجمع عمومی، دادگاه و ..." است که در اینترنت و کامپیوتر به یک مجمع عمومی اطلاق می شود که هر کس از هر جا با هر سطح معلومات می تواند در یک فروم عضو شود و با اعضای دیگر در هر زمینه ای به بحث و گفتگو بپردازد و دانسته ها و اطلاعات خود را با دیگران به اشتراک بگذارد.

فروم ها به طور کلی به دو دسته تقسیم می شوند که شامل فروم های عمومی و تخصصی می شوند. فروم های تخصصی شامل تالار هایی در موارد خاص هستند مثل کامپیوتر و موبایل که یک فروم تخصصی کامپیوتر محسوب می شود و فروم های عمومی شامل بحث های عمومی از سرتاسر کره زمین هستند مثل کامپیوتر، ورزش، مطالعه، کتاب و ... می توان گفت فروم یکی از بهترین ابزار اینترنت برای یادگیری در هر زمینه ایست، چرا که از سرتاسر دنیا افرادی با اطلاعات کم و زیاد یکجا جمع می شوند و اطلاعات خودشان را با یکدیگر به اشتراک میگذارند.

هر فروم شامل یک سری تالارهای گفتگو می باشد، که این تالار ها هر یک با یک موضوع خاص و با توجه به اهداف از پیش تعیین شده توسط رئیس فروم ایجاد می شوند. اعضای فروم نیز بنا به نیاز، علاقه، اطلاعات و تجربیات خود در هر تالار به بحث و گفتگو می پردازند. هر تالار نیز دارای زیر مجموعه های خود است. کاربران بنا به موضوعی که می خواهند در مورد آن به بحث بپردازند ابتدا تالار و زیر مجموعه آن را انتخاب می کنند و با ایجاد یک عنوان (تاپیک) بحث خود را آغاز می کنند. هر عنوان جدیدی که باز می شود در بالای لیست عناوین آن تالار قرار می گیرد و کاربران دیگر با مشاهده آن می توانند به آن پاسخ دهند و در آن به بحث و تبادل نظر بپردازند.

همانند هر جامعه ای برای رعایت نظم و جلوگیری از هرج و مرج و میل به اهداف از پیش تعیین شده، در فروم این جامعه مجازی یک سری قوانین کلی وضع می شود که تمام اعضا موظف به رعایت آنها هستند، به علاوه هر تالار نیز قوانین و مقررات مربوط به خود را دارد که رعایت آنها نیز برای افرادی که در آن تالار به بحث و گفتگو می پردازند الزامی است. هر یک از اعضا موظف است بعد از به عضویت در آمدن قوانین کلی و جزئی هر بخش را با دقت مطالعه کند تا بعداً با مشکل مواجه نشود.

سیستم ویدئو کنفرانس چیست؟

ویدئوکنفرانس فناوری است که برقراری ارتباط صوتی و تصویری (به صورت زنده) افراد را در مکان‌های مختلف با فواصل مختلف امکان‌پذیر می‌نماید. فراتر از آن سیستم ویدئوکنفرانس می‌تواند با امکانات افزوده دیگری همانند تبادل اسناد و مدارک، ارسال عکس و... نیز همراه باشد. ضمن آنکه تنها با استفاده از ویدئوکنفرانس، امکان حضور همزمان یک فرد در چند مکان فراهم می‌شود. گستردگی جغرافیایی کشورها از یکسو و کمبود نیروی انسانی متخصص در علوم مختلف و افزایش سرسام آور هزینه‌ها از سوی دیگر منجر به عدم دسترسی همه منابع مورد نیاز سازمان‌ها و شرکت‌ها گرد یکدیگر شده است. اما استفاده از ابزارها و رسانه‌هایی که محصول عصر ارتباطات می‌باشند این امکان و فرصت را فراهم می‌کند که بتوان بر فاصله‌ها و کمبود امکانات فائق آمده، نیروهای متخصص، منابع عمده راه‌بری سیستم‌ها و افراد کلیدی و تصمیم‌ساز را همواره در کنار خود داشت. به طور نمونه می‌توان گفت ارتباط بین استاد و شاگرد همیشه به صورت محلی امکان‌پذیر نمی‌باشد. این ارتباط همیشه بسیار محدود و هزینه‌بر می‌باشد. در مقابل فناوری ویدئوکنفرانس نه تنها امکان حضور مجازی استاد در کلاس را فراهم می‌سازد بلکه به دلیل برخورداری از تکنیک‌های پیشرفته سمعی و بصری تاثیر آموزش را عمق بیشتری می‌بخشد. این نوع از آموزش را که بین فراگیران و مربیان از لحاظ فیزیکی فاصله وجود دارد آموزش از راه دور می‌نامند.

مزایای ویدئو کنفرانس

صرفه جویی در زمان: با استفاده از این سیستم‌ها و به وجود آوردن امکان برقراری جلسات ویدیویی به صورت زنده، صرفه‌جویی قابل توجهی در وقت صورت خواهد گرفت، به طوری که زمان صرف شده برای انجام کار همان زمان اختصاص داده شده به کنفرانس ویدیویی است و زمان‌های تلف شده برای اخذ بلیط، ویزا، سفر، اقامت و رفع خستگی‌های ناشی از سفر حذف خواهد گردید.

صرفه جویی در هزینه‌ها: با استفاده از ویدئو کنفرانس و امکان برقراری جلسات بدون نیاز به جابجایی فیزیکی افراد، صرفه‌جویی فوق‌العاده‌ای در هزینه‌ها صورت خواهد گرفت. در واقع هزینه‌هایی همچون رفت و آمد، تهیه سالن، پذیرایی و... خواهد گردید. طبق آمار بیش از ۸۰ درصد از مشتریان بزرگ سیستم‌های ویدئو کنفرانس در سطح دنیا اظهار داشتند که طی کمتر از ۶ ماه پس از خرید تجهیزات ویدئو کنفرانس، هزینه‌های سرمایه‌گذاری روی این تجهیزات را جبران نموده‌اند.

دیگر مزایا:

- برقراری سریع یک همایش یا کنفرانس در موارد اضطراری
- برقراری ارتباط زنده با تمام نقاط جهان
- تسریع در تصمیم گیری
- امکان حضور در جلسات متعدد طی یک روز کاری
- سهولت دسترسی به اعضا و امکان مشارکت بیشتر مدیران، متخصصان یا اعضای تصمیم گیرنده در جلسات
- بررسی سریع پیشنهادهای، نتایج حاصله و نظرات
- رفع مخاطرات ناشی از سفر
- استفاده بهینه از منابع انسانی و مدیریت آنها
- دسترسی سریع به اطلاعات، مدارک و یافته ای علمی
- گسترش فرهنگ کار تیمی

آسیب‌های علمی و فکری فضای مجازی

شبکه گسترده ابزارهای الکترونیکی هر روز بیش از گذشته در تار و پود زندگی بشر تنیده می‌شود و او را به دنیایی جدید و فضایی مجازی وارد می‌کند. این ابزارها در کنار مزایا و فواید فراوان، آسیب‌ها و مشکلات گوناگونی را نیز به همراه دارد. زندگی در این فضا تنها در صورتی رضایت‌بخش خواهد بود که این آسیب‌ها را بشناسیم و با برنامه‌ریزی، تقویت اراده و احساس مسئولیت، اجازه ندهیم این فرصت بزرگ، به تهدیدی ویرانگر تبدیل شود.

آسیب‌های این فضا را می‌توان در گروه‌های متعددی چون علمی، اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی، روانی و جسمانی دسته‌بندی و تحلیل کرد. در این یادداشت به برخی از آسیب‌های علمی و فکری ابزارهای نوین ارتباطی می‌پردازیم و بیان سایر عناوین را به فرصت‌هایی دیگر موکول می‌کنیم.

اگر چه فناوری اطلاعات و شبکه جهانی اینترنت نقش بسیار مؤثری در پیشرفت تحقیقات علمی و دسترسی به منابع آموزشی و پژوهشی ایفا کرده است، اما همین ابزار را می‌توان مانعی بزرگ در برابر رشد علمی بسیاری از افراد به شمار آورد. چرا که گسترش استفاده‌های نادرست از فضای مجازی، مشکلات متعددی را در مسیر تحصیل، تحقیق و آگاهی آنها به وجود آورده است. برخی از این مشکلات عبارت است از:

۱- اتلاف وقت و بی‌برنامگی

جذابیت‌ها و جنبه‌های سرگرم‌کننده فضای مجازی آن‌چنان ما را به خود مشغول می‌کند که گذشت زمان را از یاد می‌بریم و تا به خود می‌آییم می‌بینیم که مدتی طولانی را صرف وبگردی، چت و گشت و گذار در شبکه‌های اجتماعی کرده‌ایم. با این شرایط، طبیعی است که بخش مهمی از برنامه‌های تحصیلی و علمی دانش‌آموزان و دانشجویان دچار اختلال شود و ساعات فراوانی از وقت مفید افرادی که وظیفه اصلی آنها مطالعه و تحصیل است، به بیهودگی بگذرد.

۲- پراکندگی ذهن و جلوگیری از تمرکز

در اختیار داشتن هر یک از ابزارهای ارتباطی با فضای مجازی به معنی در دسترس بودن برای دیگران و آگاهی لحظه به لحظه از اخبار، مطالب و حوادث گوناگون است. با این شرایط، عملاً فرصتی برای خلوت کردن با خود، تمرکز بر یک موضوع و مطالعه دقیق باقی نمی‌ماند. این در حالی است که بدون رها کردن فکر از پراکندگی و جمع کردن حواس، موفقیت در فعالیت‌های علمی ممکن نیست. برخی بررسی‌ها نشان داده است با وجود مزایای فراوان جزوه‌نویسی رایانه‌ای، دانشجویانی که در کلاس با استفاده از رایانه همراه جزوه می‌نویسند، معمولاً به خاطر درگیر شدن با دیگر

موضوعات، دچار افت در یادگیری می‌شوند.

۳- مواجهه با اطلاعات بی‌اعتبار

سهولت تولید و عرضه اطلاعات در فضای مجازی، آن را به اقیانوسی بی‌کران از انواع مطالب درست و غلط تبدیل کرده است. اگر چه با هر بار پهن کردن تور جستجو در این دریا، یافته‌های فراوانی به چنگ می‌آید، اما ارزش و اعتبار این مطالب، یکسان نیست. مدل ذهنی عموم مردم این گونه شکل گرفته است که وقتی مطلبی را به صورت مکتوب در جایی می‌بینند، برای آن ارزش بیشتری نسبت به مطالب شفاهی قائل شوند و حتی اگر زودباور نباشند، آنچه خوانده‌اند، ناخودآگاه در ذهنیت آنها تأثیر می‌گذارد. حضور مستمر در شبکه‌های اجتماعی و قرار گرفتن در معرض داده‌های گوناگون فضای مجازی، این تأثیرپذیری را به مراتب بیشتر می‌کند.

۴- کاهش کیفیت تحقیقات علمی

دسترسی آسان به اطلاعات و منابع علمی فرصت بزرگی را برای گسترش و تعمیق تحقیقات پژوهشگران فراهم می‌سازد. با این حال، افرادی که انگیزه و مهارت کافی در بهره‌گیری صحیح از این منابع ندارند، همین فرصت را به تهدیدی برای پیشرفت علمی خود تبدیل می‌کنند و در فعالیت‌های تحقیقاتی به کپی کردن و رونویسی مطالب آماده رو می‌آورند. متأسفانه با گسترش ابعاد زندگی در فضای مجازی، رواج این روش در میان دانش‌آموزان و دانشجویان افزایش یافته و به مانعی در برابر رشد واقعی آنها تبدیل شده است.

۵- تزلزل در باورها

اطمینان و استحکام در باورها، زندگی را سرشار از آرامش، نشاط و انگیزه می‌کند. همان گونه که باقی ماندن در شک و تردید، نتیجه‌ای جز سستی و اضطراب ندارد. ویژگی‌های فضای مجازی آن را به کانونی برای طرح افکار و نظرات متفاوت و ایجاد تردید و شبهه در باورهای اساسی انسان تبدیل کرده است. مواجهه با این مطالب اگر به بررسی، تفکر و مطالعه بیشتر و انتخاب بهتر بینجامد، بسیار مبارک و مفید خواهد بود. چرا که استحکام واقعی باورها و اطمینان حقیقی، تنها در پرتو شک و گزینش دوباره حاصل می‌شود. اما از آنجا که اکثر افراد پس از برخورد با پرسش‌ها یا مطالب تردیدآفرین از کنار آن بی‌تفاوت می‌گذرند، حضور در این فضا به صورت ناخواسته، بنیان‌های فکری آنان را متزلزل می‌سازد.